

УДК 327.7:352/354(510)

Узун Ю. В.

к. політ. н., доцент

кафедра історії та світової політики

ОНУ імені І. І. Мечникова

к. 37, Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

Тел.: (380482)685160

E-mail: uzun.ulia76@gmail.comORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-3575-3139>DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2304-1439.2019.32.173850>

(НЕ)СКРОМНІ ОБІЙМИ КИТАЮ: ЧИННИКИ ЗРОСТАННЯ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ КНР ТА ОЗНАКИ ГЛОБАЛЬНОЇ КРИЗИ СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

Метою роботи є оцінка ризиків глобальної зміни світового порядку в умовах зростання всебічної конкуренції КНР та США, посилення торговельно-фінансового експансіонізму Китаю та результативності запровадженої ним «дипломатії боргів». Емпіричний матеріал структурується в порядку аналізу чинників геополітичного розвитку для здійснення об'єктивної оцінки стану геостратегічних можливостей азіатської держави. Порівняльний, структурно-функціональний, системний методи залучені для аналізу емпіричної частини. Значне місце в роботі відведено теоретичному аналізу наслідків зміни стратегії двосторонніх відносин КНР та США через заміну популярних ідей ліберальної теорії міжнародних відносин на ідеї, характерні для теорії реалізму, особливо в її «наступальному» варіанті. Продемонстровано стан науково-теоретичної дискусії, розгорнутої з приводу трансформації стратегії двосторонніх відносин КНР та США, підкреслено різноманіття підходів до формування цих відносин, показані контрверсії теорії «структурного реалізму», або «неореалізму», які задають тон теоретичному обґрунтуванню політичних рішень. Автор приходить до висновку, що зростання всебічної конкуренції КНР та США є безальтернативним процесом; при наявному рівні геополітичної істерії в умовах розбалансованості міжнародного порядку відмова від ідей ліберальної теорії міжнародних відносин на користь ідей «наступального» реалізму сприятиме неконтрольованим формам захисних реакцій великих держав, охоплених параноєю нестримуваної агресії; занурення всіх гравців системи світових відносин в згубну «пастку Фукідіда» є реальністю глобальної зміни світового порядку з використанням всього спектра можливостей, включно з військовими, для гарантування «превентивного захисту». Але на найнабезпечнішому етапі росту до 2050 року Китай і далі буде залишатися «відображенням США», адаптуватися і намагатися бути активно «залученим» в «порядок», до якого його «залучали» і який він планує «осягнути».

Ключові слова: геополітика, КНР, конкуренція, США, світовий порядок.

Постановка проблеми. Сьогодні є очевидним, що жодні відносини не будуть настільки важливими для ХХІ століття, як відносини між США — першим геополітичним гравцем світу — та Китаєм, геополітичні можли-

вості та значення якого у світі зростають. Розвиток Китаю не лише трансформує життя п'ятої частини населення світу, але впливає на мільярди. Швидке економічне зростання Китаю, розширення його регіонального та глобального впливу, продовження військової та технічної модернізації змінюють геополітичний ландшафт, і на фоні стратегічної атрофії світового порядку сприяють невизначеності майбутнього.

47 років після того як в 1972 році президент США Річард М. Ніксон відвідав КНР, між США та КНР відбувався процес встановлення взаємних відносин, обґрунтований в США політикою «залучення» («engagement»), внаслідок якої відносини КНР зі США були перетворені з «антагоністичних» на цілком «діалогічні» в межах «дипломатичних», встановлених у 1979 році. Навіть на межі ХХІ ст. «нормальні відносини» з Китаєм в США визначалися як стратегічно вірні. На це вказує висловлення секретаря у справах національної безпеки Джорджа Буша *Кондолізи Райс* у лютому 2000 року: «торгівля може відкрити китайську економіку і, зрештою, її політику. Цей погляд демонструє віру у владу ринків і економічну свободу для політичних змін, але ця віра підтверджена досвідом у всьому світі» [1]. У процесі «нормалізації відносин» Китай став набагато більш інтегрованим у міжнародну спільноту, більш відкритим для соціального, економічного та політичного впливу, отримав імпульс росту.

Існує думка (*Карла А. Хілза, Денніса С. Блера, Семпсона Яннузі*), що прогрес Китаю за останні 40 років пройшов за рахунок США та розвинутих країн світу [2]. Між тим є і інша думка, висловлена *Майклом Свейном*, що «розвинутий Китай сприяв загальному глобальному зростанню, особливо в період спадів, таких як спад економіки 2008–2010 рр., коли економіка США перебувала у тяжкому становищі та американські інвестори, які співпрацюють з Китаєм, досягли прибутків для своїх акціонерів у США та інших країнах» [3]. Також співпраця з КНР, на думку її прихильників, китайські інвестиції та технічні обміни з США сприяли розвитку передових технологій в Силіконовій долині та за її межами, незважаючи на те, що Пекін, очевидно, викрадав американські технології; крім того, американці отримали недорогі продукти, виготовлені в Китаї. На конструктивній взаємодії двох держав вказує і те, що поки адміністрація Трампа не прийняла деструктивне рішення про вихід з Паризької кліматичної угоди, Пекін і Вашингтон співпрацювали у справі стримування змін клімату. Також до 1989 року США отримували вигоду від військового співробітництва та співпраці у сфері безпеки з Пекіном, спрямованого на «стратегічне вирівнювання» відносин з СРСР [3]. Отже деякий час політика «залучення» була взаємовигідною та результативною.

Втім після тридцяти п'яти років «залучення» США та Китай увійшли в стан непростих відносин. *Екс-президент Б. Обама* намагався уникати конфронтації, хоча ноти недовіри у його висловах, зокрема про те, що США мають більше *боятися* слабкого Китаю, ніж сильного, впевненого Китаю, були помічені експертами [4, с. 491].

У 2017 р. складність відносин двох країн продемонстрував бестселер екс-міністра оборони та директора Центру з науки та міжнародних відно-

син ім. Белфера — *Еллісона Грехема* «Призначені для війни: чи можуть Америка і Китай уникнути пастки Фукідіда?», в якій відносини США та КНР порівняні з ситуацією історичних відносин Афін та Спарти, а під «пасткою Фукідіда» визначено «фатальну невідворотність війни в ситуації, коли з двох конкуруючих держав у однієї зростає міжнародна вага, а в іншої — страх» [5]. Популярності терміну «пастка Фукідіда» для характеристики відносин США та КНР додав факт того, що публікація з назвою «Обидва головних гравця в регіоні несуть моральні зобов'язання триматися подалі від пастки Фукідіда» з'явилася на сторінці «Нью-Йорк Таймс» 6 квітня 2017 р. в день зустрічі Д. Трампа та С. Цзіньпіня.

Гіпернаціоналізм адміністрації президента Д. Трампа надав ускладненим відносинам характер «війни», використовуючи «обвинувачення», «вимоги» та «ультиматуми». Реальність політики, що «третє», демонструють не лише риторичні знахідки Трампа, але і стратегічні документи його адміністрації, такі як «Стратегія національної безпеки США 2017 р.» [6], «Короткий огляд стратегії національної оборони на 2018 р.» [7] і «Стратегія США щодо вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону» (2017) [8], в яких прямо зазначається, що Китай є фундаментальною та реальною загрозою інтересам США (поряд з Росією, Іраном та Північною Кореєю). У документах стверджується, що Пекін має намір побудувати ревізіоністський, китайськоорієнтований світовий порядок, несумісний з ліберальною міжнародною системою під керівництвом США. Такі риторичні форми спілкування з позиції «світового вихователя», який задіює не лише «пряник», але й «батіг», який «вимагає», провокують панічні прогнози, погіршення інтеракцій і або демонструють мислення з нульовою сумою майже в усіх сферах взаємодії, або, навпаки, мають стратегію спровокувати КНР на передчасні дії у сфері великої геополітики.

Зміни у двосторонніх міжнародних відносинах відбуваються не лише через позицію адміністрації США, але й через позицію керівництва Китаю, в якому зростає підозра щодо підтримки США так званої «п'ятої колонії», особливо на тлі громадських заворушень у Гонконзі 1 липня 2019 р, і через що посилюється партійний контроль, президентська вертикаль влади, зростає бачення опори у збройних силах та військових коаліціях. Також очевидно, що ряд китайських діячів дійшли висновку, що США вступили в фазу системної кризи, і тому голосніше виступають з тезою про мету Китаю «обійняти увесь світ» [12].

Отже, *метою нашої роботи* є оцінка ризиків глобальної зміни світового порядку в умовах зростання всебічної конкуренції КНР та США, посилення торговельно-фінансового експансіонізму Китаю та результативності запровадженої ним «дипломатії боргів».

Теоретико-методологічне обґрунтування дослідження. Виходячи з припущення, що наявний стан відносин між США та КНР вже є наслідком потрапляння обох країн в «пастку Фукідіда», що обертається посиленням взаємної недовіри та агресивною конкуренцією, *стаття має на меті відповісти на такі питання:*

– Які підходи до формування двосторонніх відносин задають тон теоретичному обґрунтуванню політичних рішень обох країн і як стан науково-теоретичної дискусії, розгорнутої з приводу трансформації стратегії двосторонніх відносин КНР та США, впливає на прогнозування стабільності міжнародних відносин?

– Наскільки реальним є ризик ситуації глобальної зміни світового порядку в умовах зростання всебічної конкуренції КНР та США, посилення торговельно-фінансового експансіонізму Китаю, результативності запровадженої ним «дипломатії боргів», зростання його геополітичної суб'єктності?

– Яка «вага» геополітичного статусу КНР і які чинники обумовлюють можливості КНР претендувати на статус лідера процесу трансформації світового порядку?

Стаття поділена на дві частини: теоретичну та емпіричну. По-перше, в основній частині емпіричний матеріал структурується в порядку аналізу чинників геополітичного розвитку КНР (економічних, валютно-фінансових, культурних, політичних, дипломатичних та військово-стратегічних) для здійснення оцінки стану системи геостратегічних можливостей азіатської держави. Завдяки структурно-функціональному аналізу, де кожен чинник геополітичного зростання постає самостійним функціональним елементом, досліджується геополітична система, яку утворила та розвиває КНР. Порівняльний метод дозволяє визначити динаміку в розвитку досліджуваних чинників в двосторонньому балансі можливостей КНР та США. Відтак структурно-функціональний, порівняльний та системний методи залучені для аналізу емпіричної частини. По-друге, залучені емпіричні дані мають надати аргументи на користь теоретичних міркувань з приводу визначення загального стану геополітичного статусу КНР як «лідера» процесу трансформації світового порядку.

По-третє, прогнозування ризиків глобальної зміни світового порядку спирається на аналіз стану науково-теоретичної дискусії, розгорнутої з приводу зміни стратегії двосторонніх відносин КНР та США, та на визначення домінуючого теоретичного обґрунтування політичних рішень.

Так, значимим є питання наслідків зміни стратегії двосторонніх відносин КНР та США через заміну популярних ідей ліберальної теорії міжнародних відносин на ідеї, характерні для теорії реалізму, особливо в її «наступальному» варіанті [9]. Суть дилеми демонструє дискусія, розгорнута щодо формування стратегії двосторонніх відносин, зокрема між прихильниками версій «наступального» чи «оборонного» реалізму, які є версіями «структурного реалізму», або «неореалізму» (Г. Роуз, К. Уолтс, Дж. Міршаймер, Й. Головічс) [10; 11]. Якщо прихильники «оборонної» версії реалізму підкреслюють можливості статус-кво та миру до тих пір, поки агресивна держава не почне війну, то прихильники «наступальної» версії реалізму вказують на те, що найбезпечніше для держави завжди прагнути ще більшої влади і це є просто проявом обережності.

Втім прихильники обох версій теорії реалізму згодні з тим, що посилення міжнародної анархії означає, що держави мають покладатися на себе для виживання і що їх зусилля щодо забезпечення власної безпеки

незмінно посилюють рівень небезпеки, що призводить до «дилеми безпеки». Саме на це і вказує, зокрема, теза Стівена Уолта: «Застосування моделі стримування до небезпечного супротивника посилює його параною і розпалює захисні реакції, одночасно нестримування політики агресора, швидше за все, розпалить його апетит і утруднить його стримування в майбутньому» [11].

Актуальний стан сучасних досліджень. На актуальність досліджень контурів нового світового устрою за більш активною участю Китаю вказує підвищення числа монографій, статей та наукових заходів, присвячених цій темі. Так, наприкінці травня 2019 р. в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова пройшла Міжнародна науково-практична конференція «Китай — Україна: перспективи академічного та ділового співробітництва». На конференції були присутні гості з Генерального консульства КНР в Одесі, зокрема пан Генеральний консул Сун Ліціонь та його заступниця Чень Юйжун, радник з питань громадської інформації Посольства КНР в Україні пан Дін Цзяньвей. Також були присутні президент Китайської академії міжнародних проблем, Надзвичайний і Повноважений Посол КНР пан Ці Чженьхун та директор Інституту Євразії Китайської академії міжнародних проблем пан Лі Цзиго разом з науковою співробітницею Китайської Академії міжнародних проблем пані Чен Мінь. На конференції були представлені доповіді представників академічних закладів КНР та України. В доповідях О. І. Брусиловської, К. В. Вакарчук, А. М. Захарченко, С. В. Коч, В. В. Попкова, М. С. Покася, Фенг Ма (Feng Ma) були проаналізовані нові контури глобального світу в умовах розгорнутої конкуренції світових гравців.

Так, професор О. Брусиловська, аналізуючи роль США та адміністрації Трампа в погіршенні відносин США та КНР, прийшла до висновку, що ці відносини тепер не є «відносинами партнерів», а рух США до впровадження більш «дешевої зовнішньої політики» може обернутися для США стратегічною поразкою [12, с. 24–27]. Натомість, підкреслюючи помилковість судження Фукуями щодо «великого завершення історії» в 1990-х роках, коли американська модель демократизації отримала «очевидну першість», та таку ваду попереднього етапу глобалізації як брак «партнерських відносин», професор В. Попков акцентував увагу на нових можливостях та нових форматах глобалізації, зростанні значущості іншої соціально-економічної та політичної моделі світоустрою, яку презентує Китай. В розвиток цього, представник Чіатонгського університету КНР — Фенг Ма визначив, що очевидний внесок Китаю в глобальний соціальний розвиток демонструє «горизонти нового устрою», але це загострює ризики переходу людства через «нове критичне перехрестя» [12, с. 12–17].

Чинникам геополітичного зростання Китаю та особливостям геополітичних стратегій та тактик щодо забезпечення такого зростання присвячені дослідження С. Коч [13, с. 66–74] та М. Покася [12, с. 141–144]. Регіональні аспекти позиціювання Китаю також є об'єктом аналізу в Україні. Так, відносини Китаю з країнами Латинської Америки та Близького Сходу розглянуті в роботах К. Вакарчук та А. Захарченко. Авторки зазна-

чили нові форми присутності та геополітичні завдання Китаю у відповідних регіонах [12, с. 32–36, 37–41]. Визначення позиційної діяльності КНР в науково-теоретичній дискусії супроводжується стриманими, але доволі поважними оцінками. Так, однозначність позиції Китаю щодо визнання правлячого уряду Б. Асада в Сирії показала А. Захарченко, звертаючи увагу на те, що «спостерігаючи за боротьбою США та Росії на сирійській арені, Китай намагається позиціонувати себе як *незацікавлену* сторону, а також як *найвідповідальнішого* міжнародного гравця серед трьох світових держав» [12, с. 41]. Ці питання демонструють характер позиціонування та роль Китаю в сучасних регіональних процесах.

Зацікавленість академічної спільноти проблемами світоустрою та ролі Китаю має і практичну сторону можливого розвитку українсько-китайських відносин. Цьому питанню присвячено, зокрема, праці таких дослідників як С. Гловацька [12, с. 28–31], А. Мокрецький [15], С. Руденко [12, с. 75–79], Чжан Юньлін [16, с. 26–29], а також результати дослідницьких проєктів, таких як проєкт Інституту світової політики — «Аудит зовнішньої політики: Україна — Китай» [17].

Переоцінка соціально-економічних та політичних можливостей та ризиків двосторонньої взаємодії в умовах глобальної конкуренції США та Китаю здійснюється не лише в Україні, але в більшості країн світу, втягнутих в глобальні процеси, які керовані світовими гравцями та челленджерами. Але очевидно, що найбільшу увагу відносинам США та КНР приділяють в країнах, найбільш стурбованих реалізацією власного національного інтересу та непередбачуваністю майбутнього.

Так, китайські дослідники Чень Діндінг та Ху Джаньян визначили п'ять ризиків для американо-китайських відносин в 2019 році (протистояння в Східній Азії, в Південно-Китайському морі, в Африці, у сфері кіберпростору та кібертехнологій, в політиці утворення військових стратегічних альянсів), застерігаючи, що «2018 рік був відзначений міжнародними викликами, коли конфронтація між США і Китаєм підійшла до краю повномасштабної кризи... можливо, що наступний рік стане роком, коли вдача закінчиться для обох сторін». Автори вказують, що «слон вже в кімнаті» і залишається остання надія на велику торговельну угоду [18]. Приводом для катастрофи може стати одна з тарифних війн, кібератака, «гуркіт ядерних клинків», або «ситуація сили» [19].

Хел Брандс — американський професор інституту Джона Гопкінса, науковий співробітник Центру стратегічних і бюджетних оцінок, автор книг «Створення однополярного світу: зовнішня політика США і підвищення порядку після закінчення холодної війни» (2016 р.), «Велика американська стратегія в епоху Трампа» (2018 р.) в статті «Американські холодні війни мають ключ до керування Китаєм. Заходу потрібний план, як це було проти Радянського Союзу», опублікованій у січні 2019 р., посилаючись на досвід «застосування стратегії США до СРСР, вказав на необхідність аналогічної стратегії США щодо КНР. На думку Брандса, «Пекін прагне замінити Вашингтон як провідну владу не тільки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, але і в усьому світі. Китай кинув ідеологічний ви-

клик. Китайські лідери заявили, що модель авторитарного капіталізму перевершує американську модель ліберальної демократії. Вони підтримують авторитарні режими від Камбоджі до Зімбабве, використовуючи корупцію та інші операції впливу, щоб зашкодити функціонуванню демократій в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та за його межами, а також побудувати високотехнологічну поліцейську державу вдома» [19].

Позиція Брандса, на нашу думку, є однією з тих, які войовничо та дещо параноїдально сприймають сучасний стан розвитку КНР. Автор демонструє позицію саме тієї частини суспільства США, яка не терпить «іншого» в його «зазіханні» на американську «першість». Саме така позиція найбільше демонструє страх та нетерпимість, закликає до патріотичної готовності, до найгіршої з форм суперництва. На думку Брандса, «критичне питання полягає вже не в тому, наскільки ці відносини приречені на суперництво, але наскільки глибоким, витривалим і небезпечним буде це суперництво» [19]. Поширення такої форми дискурсу не сприятиме зусиллям гармонізації відносин і є типовим для «наступального реалізму».

Схожої, але дещо іншої думки, більш характерної для версії «оборонного реалізму», дотримується науковий співробітник Центру нової американської безпеки Роберт Д. Каплан — автор книг «Повернення світу Марко Поло: війна, стратегія та американські інтереси у XXI столітті» [20], «Як ми будемо боротися з Китаєм» (2005) [21; 22]. На його думку, американсько-китайська боротьба за формування XXI століття буде нагадувати американсько-радянську конкуренцію за домінування після 1945 року, і стан холодної війни буде тривати десятиліття незалежно від того, чи буде укладена торговельна угода між КНР та США, і в цій гібридній війні «Вашингтон може перемогти, якщо він буде більш терплячим, ніж Пекін». Це вимагає від американських дипломатів та військових «грати ... в торгівлі ... тримати публічну риторику спокійною і аргументованою. Оскільки пристрасть стає справжнім ворогом в цьому змаганні ... в світі мегафонів глобальних мереж пристрасть пробуджує імпульс до утвердження статусу, який часто є джерелом воєн. І це означає застосування концепції стримування Джорджа Кеннана: «будь пильним, почекай їх». Тому що... китайська система чим більше авторитарною стає, тим більш стає схильною до краху». Каплан вказує, що Китай, економіка якого сповільнюється слідом за створенням значного середнього класу, може зазнати соціальної і політичної напруженості вже в наступному десятилітті і боротьба з «внутрішнім ворогом» стимулюватиме посилення авторитаризму та опозицію до нього. Втім, ослаблений Китай розуміється як більш небезпечний для Америки, ніж сильний Китай, «оскільки в умовах внутрішньої кризи керівництво Китаю буде розпалювати націоналізм як засіб соціальної згуртованості та експансіонізму для її забезпечення» [22]. Сьогодні, на думку Каплана, категорії «вірогідної війни» та «можливої війни» співвідносяться на рівні 50 % на 50 %, і, очевидно, що гарячий конфлікт в Південному або Східно-Китайському морі вплине на світову фінансову систему набагато сильніше, ніж крах Іраку, Сирії, Лівії або Ємену. І єдиний факт, який заважає Китаю стати ще більш агресивним у Східно-Китайському

морі, — це страх, що Японія може перемогти його у відкритому конфлікті, що принизить керівництво Пекіна, поставить під сумнів стабільність самої КПК. Таким чином, на думку Каплана, Китай буде чекати кілька років, поки не перевищить Японію у військово-морській та авіаційній силі. За умов реального військового протистояння переважаючим видом протистояння буде морське, в основному в Південно-Китайському морі та в Індійському океані [22].

Р. Д. Каплан критикує політику Трампа та його прихильників («трампстерів») за те, що вони не здатні відмежувати економічну війну від війни із застосуванням військових технологій, а тому остання стає все більш можливою. Цікавою є думка Каплана про те, що технологічні зв'язки захоплюють такий конфлікт, а не пом'якшують, оскільки «і США, і КНР заселяють одну й ту ж саму інформаційну цифрову систему, в межах якої взаємне вторгнення, перехід кордонів, втручання у внутрішні справи відбувається за один клік комп'ютера».

Хел Брандс, погоджуючись з тезою Каплана щодо можливості застосування аналогії «радянсько-американського протистояння», втім критикує її за обмеженість. Оскільки нинішній розподіл глобальної влади не настільки біполярний, як це було під час холодної війни з СРСР, а сучасний Китай не є авторитарним, як СРСР, а, навпаки, вбудований в систему глобальних торговельних відносин, він «проінформований та озброєний». Брандс, дотримуючись переваг тактики «м'якої сили», виступає за розгортання наступальної «політики стримування Китаю шляхом поширення ліберальних ідей в Китаї, запровадження програм «культурного стримування»: від подібних плану Маршалла до ініціатив громадської дипломатії — спрямованих на зміцнення демократичного ядра Західного блоку і демонстрацію хибності комунізму, як відповіді на світові політичні та економічні проблеми» [19].

Розробки і Х. Брандса, і Р. Каплана демонструють бачення ситуації критиками Трампа та його адміністрації, яку звинувачують у «вузькості мислення», в діяльності, подібній «вбиванню кувалдою», в «дипломатичній незграбності». Р. Каплан закликає переосмислити стратегію США через визнання зміни географії після розпаду СРСР: «Європа зникає, Євразія об'єднується». Каплан критикує Трампа за «мілітаристський імідж», вказує на невиправдане скорочення «м'яких» невоєнних засобів впливу, розглядає плани Трампа на національну безпеку як перший етап «трагічного заспокоєння» США [22].

Втім і Каплан, і Брандс зазнають критики за надмірний неоорієнталізм у визначенні стратегії США з боку *Дага Туастада* [23]. Їх позиція піддається критиці і за підживлення мілітаристських імперських дискурсів у дусі класичної імперської геополітики з цитуванням Х. Макіндера, А. Мехена, і за розгортання теорії «наступального реалізму» Джона Міршаймера (теорія стверджує, що держави рідко задовольняються рівнем впливу на світовій арені і завжди намагаються отримати перевагу перед іншими для досягнення повної безпеки [9]), і за слідування логіці класичного реалізму Г. Моргентау та теорії «звичайного стримування», при якій рівень безпеки

держави визначається залежним від того, наскільки вона здатна перекопати потенційних супротивників у своїй силі (з боку *Харма де Блайя* [25], *Пола Річардсона* [26], *Ніка Мегорана* [24]).

Особливо цінною виглядає критика, висловлена *Полом Річардсоном*, щодо тенденції до постійної інверсії та аналізу сучасної політики США та Китаю через «редукціоністські геополітичні лінзи», які «звеличують тіні Макіндера, Мехена, Монро» та інших ідеологів класичної геополітики та їх теоретичні впливи на сучасних діючих політиків, військових та аналітиків. Річардсон наводить аналіз статей останніх років, в яких засуджені за мілітаризм геополітичні ідеї знов служать поляризації та провокують конфліктну риторику. Він вказує на статті сучасних знакових американських дослідників, які містять «довгі тіні Макіндера» чи демонструють «неомеханство», серед яких публікації Г. Джона Ікенбері «Іллюзії геополітики: неминуча сила ліберального порядку», Гейра Лундестада «Імперія на запрошення? Сполучені Штати і Західна Європа, 1945–1952 рр.», Майкла Хардта та Антоніо Негрі «Імперія», Чака Гегеля «Внесок Сполучених Штатів в регіональну стабільність», Патріка М. Кроніна «Як світ відновлюється в Азіатсько-Тихоокеанському столітті, так і Сполучені Штати», Френка Гоффмана «Приморське суспільство в епоху неомеханців» в «Оспорюване суспільство: майбутнє американської влади в багатополлярному світі», виданій Авраамом Данія та Джеймсом Малвеноном, Джорджа Уїлла «Блакитний національний ґрунт» військово-морського флоту Китаю», Джеймса Холмса та Тоші Йошихара «Китайські «Карибські острови» в Південно-Китайському морі», Роберта Каплана «Географія китайської влади», Стівена Уолта «Робота з китайською доктриною Монро». Річардсон вказує, що «неомеханство» можна знайти і у виступах американських генералів (адмірала Патріка Уолша, про що Річард Галлоран написав статтю «Висхідний Схід: Уолш дивиться на Макіндера для військово-морської стратегії» і на що вказує інтерв'ю, взяте Йоїті Като: «Інтерв'ю: Патрік Уолш: Південно-Китайське море може стати новою «стратегічною опорою») та американських політиків (Хіларі Клінтон «Тихоокеанський вік Америки») [26].

На думку Річардсона, популяризація геополітичних інверсій минулих історичних етапів стає обопільною. З'являються роботи китайських авторів, подібні роботі Чжіюань Лін — «Америка загрожує Китаю : що лежить в основі стратегії США».

Взаємний страх, перехресний інтерес, наприклад, в регіоні Східно-Китайського моря, відтак виявляється представленим кризь призму риторики минулого століття, в той час як питання в іншому — в тому, що визнавав ще президент Обама: «Набагато складніше закликати Китай вирішити свої морські суперечки відповідно до Конвенції з морського права, коли Сенат Сполучених Штатів відмовився її ратифікувати» [27].

Отже, очевидно, що дослідники більшою мірою схильні використовувати концепції класичної геополітики, концепції реалізму, наступального реалізму, стримування, ніж концепції постмодернізму (постструктуралізму) Річарда Ешлі, Джеймса дер Деріана, Майкла Шапіро, Роба Уолкера та

критичної геополітики — Джерарда О'Товтела та Джона Егн'ю, що робить неможливим перехід від домінування категорій «ієрархії», «влади», «могутності» до категорій «діалог», «баланс», «рівновага».

На збільшення мовних сигналів з жорсткою та ієрархічною семантикою вказує промова віце-президента США М. Пенса від 4 жовтня 2018 р. та самого Д. Трампа, наприклад, від 12 червня 2019 р., коли на пресконференції з польським колегою А. Дудою у Вашингтоні Д. Трамп заявив: «Якщо торговельна угода між США та Китаєм не буде підписана, американська сторона введе чергові мита на китайські товари на суму 325 млрд доларів» [28]. Дещо знизила градус напруги зустріч Д. Трампа та С. Цзіньпіна на саміті G20 в японській Осаці 29 червня 2019 р. із заявами лідерів про підготовку чергових перемовин щодо торговельної угоди.

Нові хвилі протистояння США та Китаю вивчаються такими дослідниками як *Суйшен Чжао* [4], *Грехем Т. Еллісон* [5], *Карла А. Хіллз*, *Семпсон Яннузі*, *Денніс Блер* [2], *Чень Діндін* та *Ху Цзюньян* [18], *Даглас Фарах* і *Кетрін Бабіно* [29], *Марк Саліван* та *Томас Лум* [30], *Майкл Д. Свейн* [3], *Білахарі Каусікан* [31], *Марк Бісон* та *Фуцзянь Лі* [32], *Цзиньхань Цзен* [33], *Юй Юндін* [34], *Чжан Бін* і *Цзоу Цзіньсянь* [35] та іншими, внесок яких в аналіз двосторонніх відносин США та Китаю, а також в оцінку перспектив глобального розвитку залишається безперечно важливим.

Виклад основного матеріалу.

Оскільки метою статті є оцінка реальності ризиків глобальної зміни світового порядку в умовах зростання всебічної конкуренції КНР та США, то слід наголосити на наявності ознак очевидної атрофії системи світового порядку. А саме на:

- зростанні протиріч між світовими гравцями у сфері розподілу ресурсів;
- зростанні територіальних претензій, найчастіше з використанням риторики про «історичну справедливість» і «право нації»;
- ескалації зовнішньополітичного тиску і примусу;
- активації відкритого міжнародного геоекономічного, геополітичного та геокультурного суперництва.

Світовий економічний розвиток обумовив суттєві зрушення в системі встановленого після Другої світової війни «статус-кво». У «геополітичний рух» прийшли регіони світу, які вважалися раніше «більш-менш стабільними». Серед ряду територіально-політичних утворень, що висувають очевидні претензії на визнання в якості суб'єкта регіональної або світової політики, особливо активним є сучасний Китай, реалізація політики якого здатна привести до глобальних змін світового порядку.

У 2017 р. на XIX з'їзді Комуністичної партії Китаю був прийнятий «План дій щодо національного відродження» та реалізації «стратегії трьох кроків» Ден Сяопіна, яка з 1978 р. визначила завдання 3 етапів розвитку:

1. до 2010 р. (акумуляція потенціалу),
2. до 2021 р. (технологічний прорив),
3. до 2049 р. (лідерство у світі).

З часу обрання Сі Цзіньпіна головою КНР в 2013 році і отримання ним титулу «основного лідера» країни в 2016 році Китай вийшов з тіні та перейшов до реалізації «третього кроку стратегії» — позиціонування на міжнародній арені. На посилення «китайського» чинника у світовій політиці вказують: 1. успіхи в економічному і соціальному розвитку та в їх презентації — поширення «позитивного» образу Китаю; 2. політика «внутрішньої господарської автаркії»; 3. політика внутрішньодержавного демографічного розселення та посилення контактів з діаспорою; 4. політика активної геоекономіки та економічної інтервенції; 5. заявка на провідну участь у світовій «валютній» конкуренції; 6. високий рівень участі в діяльності МВФ, G20, ООН, у створенні та діяльності нових міжнародних структур, подібних до ШОС, БРІКС, РВК, АТЕС, ін.; 7. активація діяльності соціально-культурних, «земляцьких» організацій, що забезпечують геокультурну присутність Китаю у регіонах світу; 8. участь у процесах вирішення регіональних конфліктів; 9. демонстрація інноваційно-технічних та військово-стратегічних можливостей територіальної оборони та захисту «позатериторіального національного інтересу».

1. Успіхи в економічному та соціальному розвитку, і в їх презентації — поширення «позитивного» образу Китаю.

Китайські успіхи в економічному розвитку — це, перш за все, стабільне зростання ВВП з 1979 р. до 2010 р., коли середнє річне зростання складало 9,9 %, а в 1984 р. та в 2007 р. було вищим за 14 % (відповідно рокам: 15,2 % та 14,2 %). Наступне зниження не стало критичним. Зростання в 2019 р. зберігається на рівні вище за 6,2 %. Це обумовило заняття Китаєм другої позиції в рейтингу світових економік (після США) ще в 2014 р. Крім того, в 2014 р. за таким показником ВВП як «паритет купівельної спроможності валют» Китай зайняв перше місце в світі. Цей показник в КНР продовжує зростання [36]. Експерти Державного інституту розвитку та стратегічних досліджень при Китайському народному університеті (КНУ, Пекін) в 2018 році зазначили, що «2019 рік стане ключовим етапом у формуванні нових тенденцій в економіці Китаю, оскільки уряд почав використовувати нові стимули переходу до ринку...» [36]. Передбачається, що в 2019 р. позитивне сальдо складе 99,4 млрд доларів.

Економічні перегони світових лідерів та їх суперництво супроводжується інформаційними баталіями інститутів і дослідних центрів. Професори Вашингтонського інституту Брукінгса в 2017 р. заявили, що Китай завищував рівень зростання свого ВВП у звітах 2014–2015 рр., щоб знизити свої збитки від падіння фондового ринку та девальвації юаня [37]. На противагу їм співробітники Фонду Карнегі за міжнародний мир (зокрема колишній директор по Китаю у Світовому банку Юйконь Хуан) і експерти ООН заявили, що уряд Китаю, навпаки, публікує занижені показники (на 3–4 %), що не враховують прибутку від сектора послуг і приватного виробництва [38].

Економічний розвиток отримав ідеологічну підтримку в 2012 р. в соціально-політичному курсі «Китайська мрія», суть якого відродження нації, використовуючи 1) переваги «соціалізму з китайською специфікою»;

2) підтримуючи єдність нації шляхом посилення партійної дисципліни; 3) здійснюючи заходи, спрямовані проти дискредитації влади. Тільки за першу половину 2017 р. за корупційні правопорушення були покарані 210 тис. чиновників, серед яких — 38 високопоставлених.

Мірою щодо посилення «монолітності» й «ідеологічного контролю» є інтернет-цензура за концепцією «мережевого суверенітету» Фань Біньсіна — творця «китайського фаєрволу». Не менш дієвими є технології слідкування за робітниками на їх робочому місці, за представниками іноетнічних меншин тощо [39].

2. Політика «внутрішньої господарської автаркії».

Зміцнення «внутрішньої монолітності» супроводжується активною політикою «внутрішньої господарської автаркії» — прагнення до самозабезпечення та збереження диверсифікації економіки.

Віце-президент Світового банку, директор Китайського центру економічних досліджень Джастін Іфу Лін довів, що «економічне чудо Китаю» — результат «автаркії» та «диверсифікації економіки». Світове визнання такої моделі розвитку відбулося в 2001 році у зв'язку з фактом вступу Китаю до СОТ. Забезпечення автаркії супроводжується зростанням споживання енергоносіїв:

- У 2017 р. Китай став найбільшим у світі імпортером нафти, обійшовши за цим показником США [40, с. 123]. До 2020 р. потреба Китаю в імпорті нафти, за думкою експертів, досягне 450 млн т, а в 2025 р. — 710 млн т на рік.

- Споживання природного газу в КНР в 2005 р. склало 50 млрд м³, в 2015 р. — 225 млрд м³, до 2030 р. очікується зростання до 480 млрд м³. Переведення виробництва з вугілля на газ збільшить споживання газу до 700 млрд м³ на рік.

- КНР зацікавлена в диверсифікації поставок нафти та газу та здійснює пошук вигідних контрактів. Стратегічного характеру для КНР набув контракт 2014 року на поставку газу за допомогою нового газопроводу «Сила Сибіру» [41].

- Китай займає перше місце в світі за рівнем споживання та виробництва електроенергії: в 2017 р. в країні вироблено 1/4 частину цього ресурсу від світового виробництва.

Урядова програма «Зроблено в Китаї-2025», прийнята в 2015 р. з подачі прем'єра Лі Кецяня як програма середньострокового державного планування, ставить завдання досягнення Китаєм технологічного лідерства в ряді найважливіших галузей — ІТ-індустрії, авіабудуванні, виробництві медобладнання, енергетиці, роботобудуванні.

Да оцінками Чжан Бін і Цзоу Цзінсянь, Китай переступив поріг доходу (ВВП на душу населення в КНР складає більше 12 тис. доларів), необхідний для реструктуризації його економіки: Китай подолав пік індустріалізації та переходить до розвитку «сервісної економіки» [35, с. 43]. Це, зокрема, демонструє розвиток туризму: Китай займає третє місце в світі за чисельністю туристів, що також вказує на успіхи в диверсифікації господарства.

Не менш важливими є успіхи в зростанні соціально-економічного потенціалу та рівня життя в країні: індекс розвитку людського потенціалу досяг «високого» — 86 місце в світі (до речі, в Україні 88 місце). До 2020 р. в КНР планують досягти показника середнього класу на рівні 40 % населення.

3. Політика внутрішньодержавного демографічного розселення та посилення контактів з діаспорою.

Окрім чинників економічного зростання та забезпечення економічної автаркійності, Китай проводить політику внутрішньодержавного демографічного розселення та політику посилення контактів з діаспорою, які розуміються як «стратегічні».

У вирішенні проблем з перенаселенням, як відомо, Китай прийняв політику обмеження народжуваності, але не тільки. Китай здійснює *політику інтернування*, що демонструє ситуація в заселеній мусульманами провінції Сінцзянь [43]. Не менш активною є *політика, спрямована на «переток» населення в рамках зовнішньоторговельної політики*, в результаті якої китайським підприємствам дозволено інвестувати кошти у відкриття філій за кордоном за умови роботи на них китайських громадян. *Експорт робочої сили* знижує тиск перенаселення в Китаї, забезпечує зовнішню роботу китайських підприємств за допомогою китайської робочої сили, сприяючи поверненню національного капіталу. Так Китай одночасно забезпечує демографічну та економічну присутність в стратегічних центрах світової торгівлі.

Закордонна китайська діаспора є найбільш чисельною у світі. Китайське населення континентів Америки становить 7,29 млн осіб, з них 75,5 % (5,51 млн осіб) мешкають у США та Канаді. Китайські компанії з'явилися й у виробництві, й у сфері послуг. Етнічні китайці активно інвестують в банківську сферу, є засновниками великих банків (Американський каліфорнійський банк, Американський азіатський банк, ін.) і мають частки в ряді інших банків (наприклад, Національний банк Джорджії). Сьогодні більше двох тисяч «нових» китайських мігрантів працюють лише на одному детройтському автомобільному підприємстві, компанії «нових» китайських мігрантів відкриті в американській «Силіконовій долині» [44]. У США частка китайців, зайнятих у сфері організації виробництва, збільшилася з 20 % в 1940 р. до 50 % до 1980 р. [45, с. 270]. Змінюється не лише соціальний стан етнічних китайців, але й тип їх соціальної інтеграції: замість анклавного типу використовується дисперсний тип, що вказує на поліпшення соціальних адаптаційних механізмів етнічної групи. Якщо раніше більшість китайських організацій створювалася на базі чайнатаунів, то для «нових» мігрантів, прибулих після 1978 р., об'єктом вибору місця для життя є передмістя великих міст з облаштованою інфраструктурою. Вони більш інтегровані в суспільства проживання і в той же час підтримують більш міцні зв'язки з Китаєм та ідеєю відродження китайського націоналізму. Їх патріотизм заснований на економічних успіхах Китаю та підтриманий політикою Китаю.

Ще в 1989 р. Цзян Цземінь на 4-му Всекитайському з'їзді представників реемігрантів заявив, що: «Китаю треба більше дізнатися про навколишній

світ, а зовнішньому світові — про Китай. Велика кількість зарубіжних китайців, які проживають на п'яти континентах, можуть допомогти людям в інших країнах краще пізнати Китай» [46]. Так, КНР закликала зарубіжних китайців проявляти активну життєву позицію в країнах проживання: дотримуватися законів країн проживання; відкривати в країнах перебування бізнес; створювати організації «хуацяо» («хуаі» — етнічні китайці, народжені за кордоном), домагатися визнання від місцевої влади і відстоювати інтереси малих національностей в країнах проживання та інтереси Китаю [45].

З 2002 р. Китай впроваджує плани «Допомагаючи хуацяо, розвиваємо батьківщину і виграємо». Плани передбачають посилення взаємодії між старими і новими мігрантами та мігрантськими спільнотами, тобто між «хуажень» (етнічні китайці, натуралізовані в інших країнах), «хуаі» і «синь імін» («нові» мігранти) в глобальному масштабі. Політика щодо закордонних китайців проводиться під гаслом «консолідувати серця, об'єднувати розум, розвивати можливості для відродження великої китайської нації» [45].

Для підтримки зв'язків з діаспорою уряд Китаю організовує програми під гаслом «Залучення до китайських коренів», підтримуючи феномен «тайкунжень» («астронавтів») — «гнучкого» або «інструментального» громадянства для представників китайської діаспори, тобто громадянства, пов'язаного з досягненням бізнес-цілей [47, с. 296].

Політику соціально-культурної мобілізації «китайського населення» за кордоном супроводжує політика інтеграції через асиміляцію «населення Китаю». Йдеться про політику щодо етнорелігійних меншин, особливо ісламської меншини уйгурів, що мешкає в регіоні Сінцзянь і зазнає навіть відділення дітей від сімей з некитайською культурою, їх інтернування та «правильне» виховання в гігантських інтернатах [48; 49]. Слід зазначити, що з боку китайських урядовців ці дії пояснюються політикою «соціального захисту» дітей.

4. Політика активної геоekonomіки та економічної інтервенції.

Маючи економічні можливості, трудовий ресурс, систему лобіювання національних інтересів за кордоном та глобальні цілі, Китай впроваджує активну геоekonomіку, економічну інтервенцію. Так, восени 2018 р. не залишилися непоміченими заголовки ЗМІ про те, що «Китай купив державу Африки» [50]. Йшлося про Замбію, яка опинилася в борговій залежності. Китайські структури стали власниками залізниці до Танзанії, Коледжу розвитку природних ресурсів (геологорозвідка), телеканалів (в тому числі «державного»), електростанцій та інших стратегічних підприємств. Важливо, що китайські структури фізично контролюють вкладені активи, зокрема на залізниці за допомогою своїх менеджерів, інженерів, та навіть машиністів. Обслуговування боргів та інвестицій обходиться Замбії в півмільярда доларів щорічно. Фінансові штрафи переважили сукупні заощадження країни, що є фактичним дефолтом і національною катастрофою Замбії. Аналогічно з 2014 по 2016 рр. відношення зовнішнього боргу до ВВП Джібуті зросло з 50 % до 85 %, причому більша частина цього боргу

перед Китаєм і через це Джібуті може передати контроль над контейнерним терміналом Доралех, стратегічно розташованим морським портом на Червоному морі, китайським державним підприємством, а якщо це станеться, то за словами радника Д. Трампа Дж. Болтона, «баланс сил на Африканському Розі — на головних артеріях морської торгівлі між Європою, Близьким Сходом та Південною Азією — зміниться на користь Китаю. І наші військові... можуть зіткнутися зі ще більшими проблемами в зусиллях з захисту американського народу» [51].

В МВФ заговорили про «дипломатію боргів», яку веде Китай не лише в Африці, але і в інших регіонах світу (зокрема в Шрі-Ланці, яка передала Китаю порт Хамбантота (70 % акцій на 99 років) та аеропорт Матталу).

Геоелектронічна діяльність Китаю і відкрита конкуренція призвели до початку торгової війни зі США в 2018 р. [52, с. 7]. Її початок пов'язують доповіддю Торгового представництва США в Конгрес в січні 2017 р. [52] та з заявою Д. Трампа, про те, що «Китай «гвалтує» США». В 2018 р. країни встановили взаємні тарифи і мита. Китай також подав позов до СОТ. Вимога Трампа спрямована на те, щоб змусити Китай лібералізувати свою торгову політику і допустити США до здійснення перевірки реформування.

Між тим експерти вказують на те, що Китай є найбільшим власником американського державного боргу (1,2 трлн доларів) і якщо для вирішення своїх фінансових проблем Пекін буде змушений вдатися до розпродажу трежеріс (боргових зобов'язань уряду США), це стане проблемою і для долара, і для всієї світової економіки.

Ситуацію торгової війни прокоментував Сорос, виступаючи на Всесвітньому економічному форумі в Давосі в січні 2019 року. За його оцінкою, США і Китай переживають «холодну війну», яка легко може перейти в «гарячу» фазу. Винуватцями він назвав С. Цзіньпіна, «ворога відкритих товариств», і Д. Трампа, вказавши, що його політика «може зірвати цілі політики США» [53].

Китайські ж експерти Чень Д. та Ху Д., Ю. Юйдін вказують на те, що саме Д. Трамп виступив ініціатором торгової війни, і не тільки з Китаєм, але і з Європою, Мексикою, Канадою та Японією, і що політика Китаю це тільки політика у відповідь [54; 55].

5. Заявка на провідну участь у світовій «валютній» конкуренції.

Насправді ж торговельній війні США та Китаю передувала заявка Китаю на провідну участь у світовій «валютній» конкуренції [54]. З 1 жовтня 2016 р. китайський юань включений МВФ у валютну корзину платіжного засобу — SDR. Отже юань став резервною валютою поряд з долларом США, євро, японською ієною і британським фунтом стерлінгів. За вагою в кошику (яка використовується для розрахунку курсу SDR) юань займає третє місце, випереджаючи ієну і фунт.

Втім юань є резервною, але не повністю конвертованою валютою, оскільки Пекін зберігає контроль над нею, незважаючи на «рекомендації» МВФ. Діяльність створеної в 1994 р. Системи торгівлі іноземними валютами (CFETS) — «китайської валютної біржі» призвела до того, що юань став

найвпливовішою у світі валютою з тих, які опинилися за межами списку вільно конвертованих валют (ВКВ). Зараз юань обертається на валютному ринку обмежено конвертованих валют, який за вартісним обсягом операцій поступається ринку платіжної системи CLS, створеної в 1997 р. G20. Але «шлюзом», що відкриває континентальному Китаю світовий валютний ринок, є валютний ринок Гонконгу, і це пояснює невеликі масштаби валютного ринку самого Китаю (в 2016 р. валютний ринок Китаю посідав лише 12-те місце в рейтингу валютних ринків країн за показником середньодобових оборотів після Великобританії, США, Сінгапуру, Гонконгу, Японії, Франції, Німеччини, Австралії, Данії, Канади, Нідерландів). Хоча середньодобові обороти валютного ринку Китаю за період 2004–2016 рр. виросли з 1 млрд до 73 млрд доларів [55].

Ще в березні 2009 р. у зв'язку з розвитком світової економічної кризи Китай запропонував на базі SDR створити світову резервну валюту, яка могла б замінити в цій якості долар США. З тих часів до сьогодні валютна конкуренція залишається найвагомішим чинником геоекономічної реструктуризації світового порядку.

Як зауважив радник Ради енергетичної безпеки США та співдиректор Інституту аналізу глобальної безпеки Гал Люфт, «кожна четверта людина на планеті живе сьогодні в країні, уряд якої прагне покласти край гегемонії долара. Зрив їх зусиль повинен стати головним національним пріоритетом Вашингтона» [56]. Отже США веде боротьбу з «паралельними фінансовими системами», і в 2018 р. ця боротьба загострилася. В 2018 р. з пропозицією перейти на розрахунки в національній валюті, відмовившись від американського долара, виступив Р. Ердоган, звернувшись до економічних партнерів [57]. На саміті в липні 2018 р. країни БРІКС (Бразилія, РФ, Індія, КНР, Південноафриканської Республіки) закликали до активної боротьби проти гегемонії долара Туреччину, Ямаїку, Індонезію, Аргентину і Єгипет. З 2018 р. Китай почав купувати нафту в Анголи, газ у Росії, вугілля у Монголії, продукти в Бразилії за юані, плануючи перейти на такі розрахунки з Саудівською Аравією та Іраном. У 2018 р. Китай ввів забезпечені золотом ф'ючерсні контракти — «петроюані» — на Шанхайській міжнародній енергетичній біржі, що стало першим недоларовим критерієм сировини в Азії.

6. Високий рівень ініціативності у створенні міжнародних та регіональних структур, в діяльності міжнародних та регіональних організацій.

Не менш важливим чинником зростання геополітичної ваги Китаю є чинник участі в діяльності офіційних глобальних організацій, таких як Рада Безпеки ООН, МВФ, Велика двадцятка, а також в діяльності таких макрорегіональних і регіональних організацій як ШОС, БРІКС, РІК, АТЕС. Особливої уваги заслуговує активність країни з ініціювання нових форматів співробітництва. Зокрема:

1) В Азії: а) *Ініціатива Чіангмая (СМІ, 2000)* як механізм фінансової взаємодопомоги і валютного обміну в рамках інтеграційної моделі «АСЕАН + 3»; б) *Ініціатива зі створення Фонду Шовкового шляху і Азійського банку інфраструктурних інвестицій (АІВ, який почав роботу в 2016 р. і налічує 69 членів і 24 потенційних — з усього світу).*

Втім ці ініціативи, за думкою Чень Д. та Ху Д., посилюють протистояння США та КНР за регіональне лідерство в Азії, і тому в той час як КНР розвиватиме ініціативу «Один пояс — один шлях», «Регіональне комплексне економічне партнерство» (РСЕР), зону вільної торгівлі Китай-АСЕАН, США спрямує зусилля на відновлення Транстихоокеанського партнерства або приєднається до Нового Комплексного та прогресивного договору про Транстихоокеанське партнерство (СРТПР). Китайські експерти вказують, що другим ризиком в цьому протистоянні стає посилення військової напруженості в питаннях щодо територій Тайваня та Південно-Китайського моря (це демонструє розміщення Китаєм ракет на штучних островах цього моря, внаслідок чого США виключили можливість участі Китаю в морських вченнях «Римсько-Тихоокеанський регіон» (RIMPAC) восени 2018 р., а також сприяли посиленню темпу морських перевезень у навколишніх водах поблизу Тайванської протоки, що посилює напругу у відносинах Пекіна, Тайбея, Вашингтона) [58; 18].

2) В Європі: а) Ініціатива щодо підготовки укладення *Всеосяжної інвестиційної угоди між КНР та ЄС в 2020 р.*, з якої отримано підтримку від керівництва ЄС на саміті ЄС — Китай в Брюсселі 9 квітня 2019 р. і що підтверджує Декларація [59], яка дозволила голові Європейської Ради Д. Туску і голові Європейської Комісії Ж.-К. Юнкеру заявити на заключній пресконференції про «прорив» і «великий крок» вперед. «Проривом» названі: відмова КНР надавати державні субсидії китайським промисловим підприємствам; відмова КНР від практики «примусової передачі технологій» китайським компаніям в обмін на доступ на ринок КНР; домовленість про обговорення реформування СОТ для усунення «глобальних торговельних викликів»; б) Ініціатива «16+1» як новий формат співробітництва з країнами Центральної та Східної Європи, запропонована в рамках ініціативи «Один пояс — один шлях» в 2012 році.

Ініціативи КНР в Європі підтримані фінансово: з 2008 р. до 2016 р. обсяг китайських інвестицій в країни ЄС підвищився з 840 млн доларів до 42 млрд доларів. Доктор Вальбона Зенелі — голова Департаменту стратегічних ініціатив Європейського центру досліджень у сфері безпеки ім. Джорджа Маршалла, вказує, що загальний обсяг китайських інвестицій в Європу, включаючи злиття, поглинання та інвестиції, на початок 2019 р. складає 348 млрд доларів, і Китай придбав понад 350 європейських компаній за останні 10 років. І хоча частка китайських ПІІ в Європі складає лише 2,2 % і залишається низькою порівняно з лідируючими на ринку США 38 %, китайські інвестиції в ЄС швидко розвиваються і ростуть безпрецедентними темпами [14]. За оцінками фінансових експертів до 2020 р. Китай стане найбільшим світовим інвестором.

3) В Африці Китай запропонував *Вісім ініціатив* (на період 2018–2020 рр.) у різноманітних сферах, анонсовані С. Цзіньпіном на Пекінському саміті Форуму співробітництва Китай — Африка (ФОСАС, створений в 2000 р.), що проходив 3–4 вересня 2018 р. під гаслом «Китай і Африка: шлях до сильної спільноти і спільного майбутнього завдяки взаємовигідній співпраці» [60]. Інвестиції КНР в країни Африки є також значними. Так,

китайські інвестиції в Африці на південь від Сахари склали 299,6 млрд доларів з 2005 до 2018 рр. і в 2018 р. С. Цзіньпін пообіцяв інвестувати ще 60 млрд доларів [61]. Крім того, в період з 2000 до 2015 р. Китай надав країнам Африки 94,4 млрд доларів у формі позик та кредитів.

Активність КНР в Африці сприяла процесу його політичного визнання: в період 2013–2018 рр. Буркіна-Фасо, Сан-Томе і Прінсіпі, Свазіленд і Гамбія заявили про встановлення дипломатичних відносин з КНР.

Маючи намір стримувати «хижацькі дії Китаю, як елемента більш широких китайських стратегічних ініціатив... з метою просування китайського глобального панування», Джон Р. Болтон, радник Д. Трампа з національної безпеки (з квітня 2018 р.), оприлюднив нову Стратегію для Африки [51], спрямовану на активацію зусиль союзників США в регіоні, зокрема на підтримку «Об'єднаних сил G5 «Сахель», до складу яких входять Мавританія, Нігер, Чад, Буркіна-Фасо і Малі, яких підтримують США і які є гарним прикладом величезного потенціалу для співробітництва в галузі безпеки в Африці». Отже нова Стратегія США для Африки небезпідставно визнається ще одним чинником загострення геополітичного протистояння США та КНР [18].

4) в регіоні *Латинської Америки* з часу, коли в КНР був вперше опублікований «Документ про політику Китаю щодо країн Латинської Америки і Карибського басейну» (11 листопада 2008 р.) [62], Китай значно посилив свої позиції. Цьому сприяла, в тому числі, і політика США, переорієнтована після подій 11 вересня 2001 р. на Близький Схід, протекціонізм США, брак інвестицій.

Для Китаю посилення стратегічних можливостей в цьому регіоні є особливо важливим через те, що саме в Латинській Америці 9 країн регіону (з 16 країн по всьому світу) визнають Тайвань: Парагвай, Беліз, Гватемала, Гондурас, Нікарагуа, Гаїті, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадіни). Втім «дипломатія чекової книжки» сприяє покращенню ситуації, на що вказує визнання КНР в 2017–2018 рр. Панамою, Домініканською Республікою та Сальвадором, які відмовилися визнавати Тайвань на користь КНР.

Пріоритетними країнами співпраці для Китаю, з огляду на обсяг прямих інвестицій в період з 2005–2018 рр. в ці країни, залишалися Бразилія (64,89 млрд доларів), Аргентина (28,7 млрд доларів), Венесуела (20,9 млрд доларів), Еквадор (13 млрд доларів), Чилі (9,4 млрд доларів). В такі країни як Куба та Нікарагуа, близькі КНР за ідеологічною орієнтацією, Китай вклав в цей період менше одного мільярда доларів (800 млн доларів та 530 млн доларів відповідно) [61]. Загалом китайські інвестиції в Південну Америку в період 2005–2018 роки склали 169,4 млрд доларів, в Латинську Америку — близько 250 млрд доларів. Отже Латинська Америка є другим напрямком китайських інвестицій після Азії. Кількість китайських підприємств в Латинській Америці перевищує 2000, і вони створили для цих країн понад 1,8 млн робочих місць [63].

При цьому з усього регіону останні 15 років «особливими» були відносини з Бразилією: крім БРІКС, Китай і Бразилія брали участь в діа-

лозі країн, що розвиваються (Китай, Бразилія, Індія, Мексика та ПАР), з керівниками «Великої вісімки», покликаному розвивати співробітництво Південь — Південь і Південь — Північ. Також КНР та Бразилія активно співпрацювали в форматі «Група-77» + Китай, займаючи однакову позицію в питаннях зміни клімату.

22 січня 2018 р. на Форумі Китаю і Союзу держав Латинської Америки і Карибського басейну (СЕЛАК) в Чилі міністр закордонних справ КНР Ван Їі закликав країни регіону до участі в програмах Китаю «Один пояс — один шлях», зазначаючи, що Китай буде залишатися «прихильником відкритих стратегій». Тоді ж між КНР та СЕЛАК була підписана друга з 2011 року широка угода про розширення співробітництва [64].

Між тим, за даними глави латиноамериканського департаменту МЗС КНР Чжао Бенътана, дев'ять країн Латинської Америки підписали з Китаєм меморандуми про взаєморозуміння щодо співпраці у сфері спільної реалізації програми «Один пояс — один шлях»: з п'ятьма з них підписано угоди про всеосяжне стратегічне партнерство (з Бразилією (1993), Венесуелою (2001), Мексикою (2003), Аргентиною (2004) і Перу (2008), а з чотирма були встановлені відносини стратегічного партнерства (Чилі, Коста-Рікою, Еквадором, Уругваєм) [30].

Адміністрація Трампа розглядає активність Китаю в Латинській Америці з природною підозрою [29]. «Стратегія національної безпеки США 2017 року» включає тезу, що «Китай прагне втягнути регіон у свою орбіту через державні інвестиції та позики», і тезу про занепокоєння з приводу підтримки Китаєм «диктатури у Венесуелі» [6]. Пізніше державний секретар М. Помпео висловив занепокоєння про «хижацьку економічну діяльність» Китаю в регіоні, а Південне командування США виступило в 2019 р. з заявою, в якій висловило стурбованість тим, що Китай розширює свій вплив у півкулі, часто за рахунок інтересів США, в контексті його інвестицій в портову інфраструктуру регіону та інфраструктуру Панамського каналу [30].

5) Регіонами підвищеного інтересу Китаю є Арктика і Антарктика. Так, ще в 2009 р. КНР під час обговорення «Договору про Антарктику» в Аргентині (в Буенос-Айресі) повідомила про намір почати розвідку мінеральних і вуглеводневих ресурсів, але це суперечить Мадридському протоколу Договору, який визначає Антарктиду в якості «природного заповідника, призначеного для вічного миру і науки». На території регіону претендує ряд країн, але до 2048 р. їх інтереси «заморожені», хоча експерти вказують на те, що 14 держав, що підписали договір про Антарктиду, досі не ратифікували прийнятий в 1991 р. і чинний з 1998 р. Мадридський протокол. Китайський уряд вважає, що «Договір про Антарктику» є тимчасовим компромісом, який порушується, наприклад, Австралією, і тому квапиться закріпити свою присутність, що й було зроблено шляхом створення бази «Кульлунь».

Про намір Китаю брати участь в ініціативах щодо Арктики було зазначено в частині «Великої стратегії», яка охоплює період тринадцятої п'ятирічки на 2016–2020 рр. [65]. Але ще в 2009 р. КНР подала заявку

на отримання статусу спотерігача в рамках Арктичної Ради, до якої входять США, Канада, Росія, Данія, Фінляндія, Ісландія, Швеція, Норвегія, та заручилася підтримкою Данії, що викликало неоднозначну реакцію як визнання того, що в Арктичний регіон повертається «велика геополітична гра» [66]. В якості морської матеріально-технічної бази на архіпелазі Шпіцберген в 2004 р. КНР заснувала наземну базу «Хуане Чжань», де швартується криголам тонажністю 8 тис. тон.

У 2017 р. транспортні коридори в Північному Льодовитому океані, зокрема Північний морський шлях, були включені Китаєм в ініціативу «Один пояс — один шлях». На початку 2018 р. міжнародному співтовариству була представлена перша в історії КНР «Біла книга з політики КНР в Арктиці», в якій заявлено інтерес Китаю до взаємодії з країнами Арктичного регіону з метою «захисту і просування миру». Політика Китаю в Арктиці будується на трьох принципах: поваги до партнерів, співпраці і взаємної вигоди для всіх залучених сторін. Останній принцип полягає в пропозиції інвестицій і технологій в обмін на участь в розробці ресурсів і доступ до транспортних шляхів. Одним із завдань є диверсифікація маршрутів, що зв'язують Китай з родовищами природних ресурсів і найбільшими світовими ринками Європи та Північної Америки. Оскільки південні маршрути Морського Шовкового шляху виявляються критично залежними від ситуації у вузьких місцях коридорів: Малаккській протоці і Суецькому каналі, Китай націлений на участь у побудові «Арктичного синього економічного коридору» переважно на території російської частини Арктики [67].

7. Активація діяльності ЗМІ, соціально-культурних, «земляцьких» організацій, що забезпечують геокультурну присутність Китаю у віддалених регіонах світу.

Дипломатичній регіональній активності Китаю сприяє активація діяльності китайських ЗМІ, соціально-культурних, «земляцьких» організацій, китайських освітніх центрів, які забезпечують геокультурну присутність КНР у віддалених районах світу. За даними Freedom House 2019 р., «уряд Китаю, Комуністична партія Китаю (КПК) та їх довірені особи швидко розширили свій вплив на канали виробництва і розповсюдження ЗМІ за кордоном. ...Китайська влада впливає на контент ЗМІ по всьому світу за допомогою трьох основних стратегій: просування пропаганди КПК, придушення критичних точок зору і управління системами доставки контенту» [68]. Йдеться про те, що Китай контролює платформи, які використовуються в інших країнах для трансляції новин. В Африці, наприклад, китайська телевізійна дистриб'юторська компанія Star Times допомогла телерадіокомпаніям в Кенії, Нігерії, Уганді і Замбії перейти від аналогового до цифрового телебачення. При цьому китайська компанія вирішує, які станції можуть переглянути її глядачі в цих країнах. Хоча Star Times є приватною компанією, вона отримує субсидії від уряду Китаю. У звіті організації «Репортери без кордонів» 2019 р. вказується, що, китайський уряд щорічно інвестує до 1,3 млрд доларів США для збільшення глобальної присутності китайських ЗМІ і завдяки цим інвестиціям китайські державні теле- і радіокомпанії в

останні роки змогли значно розширити свою міжнародну діяльність. Китайська глобальна телевізійна мережа транслюється в 140 країнах, а China Radio International веде мовлення на 65 мовах [69].

Як зазначають експерти, зокрема в США, «Китай розширює свої канали для американської аудиторії і збільшує обмеження на американські ЗМІ в Китаї. В червні 2019 р. китайська влада заблокувала ще кілька американських ЗМІ з Інтернету в Китаї, включаючи сайти The Washington Post, The Christian Science Monitor і NBC News» [70].

Інформаційну пропагандистську політику Китай здійснює через Департамент пропаганди Комуністичної партії Китаю; Центральний комітет з пропаганди та ідеології, який включає керівників ЗМІ; Інформаційне бюро Державної ради, Департамент єдиної передової роботи (забезпечує фінансування та управління ЗМІ КНР за кордоном); Інформаційне агентство «Синьхуа», що перебуває під контролем партії, має більше 10 тисяч працівників, здійснює роботу 10 мовами і має 162 міжнародні бюро; Китайська медіагрупа «Голос Китаю» (CMG); Китайська глобальна телевізійна мережа (CGTN), яка веде програми на п'яти мовах, які транслюються в 140 країнах; та ще 16 глобальних систем здійснення інформаційного глобального впливу (соціальних мереж як «WeChat»; електронних пошукових енциклопедій, як «Baidu»; форумів як «BRICS Media Forum»; мікроблогів, як «Sina Weibo»; мереж волонтерських тролів, як «Little Pinks»; система «ЗМІ китайської діаспори» — газети «New Zealand's Chinese Herald» та «Australia's Pacific Times», «Qiaobao») [69].

Крім поширення системи ЗМІ зростає число та диверсифікується спектр китайських асоціацій за кордоном. Раніше вони були організовані за принципом приналежності до певної «ціосян» (місце виходу мігрантів), діалектої групи. Сьогодні вони організуються як бізнес-асоціації. Їх визначальною рисою є включеність в транснаціональну діяльність, регулярна взаємодія з асоціаціями в інших країнах і з китайськими властями різного рівня. Транснаціональна взаємодія веде до формування глобальних китайських мереж глобальної китайської діаспори, організації якої знаходяться під контролем Пекіна, який покладає на них функції *народної дипломатії*. Експерти відмічають тенденцію їх укрупнення, інституціоналізації та централізації. Прикладом такої мережевої організації є Інститути Конфуція, які почали діяти з 2004 р. за рахунок фінансування з Пекіну. Сьогодні цю мережу складають понад 500 інститутів у 154 країнах. При цьому експерти відмічають, що зростання китайських підприємств, організацій, структур супроводжується зростанням осередків Комуністичної партії Китаю.

8. Участь в процесах вирішення регіональних конфліктів.

На XIX з'їзді Комуністичної партії Китаю в 2017 р. Сі Цзіньпін зазначив, що: «Соціалізм з китайською специфікою вступає в нову епоху нової китайської зовнішньої політики в її двуєдиному курсі вітати у себе і йти зовні...». Він зазначив, що слід «приділяти однакову увагу «залученню» і «виходу на глобальний рівень» ... для подальшого відкриття Китаю через зв'язки, що йдуть на схід і захід, через сушу і море» [71].

Акцентуючи увагу на тому, що китайська мрія може бути реалізована тільки в мирній міжнародній обстановці і в умовах стабільного міжнародного порядку, а відтак активна позиція у вирішенні регіональних конфліктів є тактикою забезпечення «китайської мрії» становлення розвинутого соціалізму, С. Цзіньпінь зазначив: «...ми прийнемо політику для просування лібералізації на високому рівні і сприяння торгівлі та інвестиціям, пілотування зон вільної торгівлі... відкриття портів вільної торгівлі... Але Китай ніколи не відмовиться від своїх законних прав та інтересів. Ніхто не повинен очікувати, що ми проковтнемо все, що підриває наші інтереси. Китай проводить національну політику, яка носить оборонний характер. Розвиток Китаю не представляє загрози для іншої країни. ...Китай ніколи не прагнимо до гегемонії або розширення» [71].

У своєму посланні С. Цзіньпін привніс в китайську зовнішню політику 4 нові ідеї: 1) новий тип відносин великих держав — «заміна цивілізаційної відчуженості обміном, заміна конкуренції взаємним навчанням і заміна переваги — співіснуванням»; 2) дипломатія великої держави з китайською специфікою; 3) побудова глобального суспільства з єдиною долею і 4) новий тип міжнародних відносин, що означає активну участь у вирішенні регіональних протиріч за допомогою нових ініціатив.

Переїнявши метою побудови «глобального суспільства з єдиною долею» та завданням укріплення міжнародного статусу Китаю, що буде реалізовуватися в два етапи: 2020–2035 рр. — етап «помірно процвітаючої держави», 2035–2050 рр. — етап досягнення «розквіту соціалізму», С. Цзіньпін з 2014 року провів п'ять міжнародних зустрічей на вищому рівні. Лише в 2013 р. він 28 разів виїжджав за кордон, відвідавши п'ять континентів, 56 країн, а також штаб-квартири найбільших міжнародних і регіональних організацій.

Підкреслюючи миролюбні наміри Китаю, С. Цзіньпінь вказує на участь китайських миротворців в Аденській затоці як форму міжнародної антипіратської діяльності [71]. Втім підвищення регіональної та міжнародної активності КНР демонструє більше те, що КНР частіше використовує своє право вето в Раді безпеки ООН в питаннях вирішення збройних конфліктів. На це вказують голосування з ситуацій у М'янмі (2007), на Близькому Сході (2011–2017), з врегулювання відносин у Сирії, Іраку, Венесуелі (2019). Особливою є позиція КНР щодо врегулювання ситуації в Сирії, продемонстрована безпрецедентною кількістю (більше 50 %: 6 з 11 голосувань за історію застосування цього права країною) [12, с. 41].

Демонструючи свою сталу позицію, Китай формує образ «третьої сили» та пропонує інвестиції країнам, постраждалим в ході воєнних конфліктів, одночасно вирішуючи питання власної внутрішньої та зовнішньої політики (наприклад, 2019 р. — угоди Китаю та Іраку, Китаю та Сирії).

Тим не менше, участь у врегулюванні конфліктів в одних регіонах не применшує активності Китаю як сторони в інших конфліктах. Адже пам'ятаємо, що сказав С. Цзіньпінь: «Китай ніколи не відмовиться від своїх законних прав та інтересів. Ніхто не повинен очікувати, що ми проковтнемо все, що підриває наші інтереси» [71]. На це, зокрема, вказують

ситуації між: 1) КНР і Японією (2012–2013, архіпелаг Сенкаку (Даоюйдао) на території Східно-Китайського моря); 2) КНР і країнами басейну Південно-Китайського моря (2009–2018, де існує спір щодо 3 млн км² шельфу навколо архіпелагу Спратлі); 3) КНР і Індією (2017 щодо плати Доклам); 4) КНР та Республікою Тайвань (2019 з питання поставок США F-16 на Тайвань).

Очевидно, що намагання Китаю «сприяти вирішенню регіональних конфліктів», а не «встановлення гегемонії» (за словами С. Цзіньпіна), особливо в регіонах, визнаних «зонами відповідальності» або «зонами реалізації національного інтересу» США, утворює ситуацію гострої регіональної конкуренції двох держав, сприяє розбалансуванню статус-кво.

9. Демонстрація інноваційно-технічних та військово-стратегічних можливостей територіальної оборони та захисту «позатериторіального національного інтересу».

Керівництво КНР визнає, що відродження статусу «Великої держави» на глобальному рівні міжнародних відносин країни з історією в п'ять тисяч років має пройти важкий шлях модернізації, щоб і «надалі відігравати свою роль в якості великої і відповідальної країни, брати активну участь у реформуванні та розвитку глобальної системи управління і продовжувати вкладати китайську мудрість і силу в глобальне управління» [71].

Написання «блискучої глави про новий шлях до соціалістичної модернізації» та «зробити Китай країною новаторів» [71] є завданням КНР на наступні тридцять років, в які за допомогою оновлених «технічних» та «оборонних» можливостей країна буде реалізовувати національну мрію. Вже сьогодні Китай пишається тим, що він здійснив успішний запуск космічної лабораторії Tiangong-2, ввів в експлуатацію глибоководний пілотований апарат Jiaolong і сферичний телескоп з апертурою в п'ятсот метрів (FAST) Tianyan, здійснив запуск супутника-зонда темної матерії Wukong і супутника квантової науки Mozi, а також випробувальний політ авіалайнера C919. Також країна пишається своїми технічними можливостями будівництва на островах в Південно-Китайському морі.

Для розвитку «оборонних можливостей» також зроблено чимало. На XIX з'їзді КПК Сі Цзіньпін заявив, що «до середини ХХІ ст. Народно-визвольна армія має стати силою світового класу» [71].

Слід вказати, що якщо з 1949 до 1979 р. концепція безпеки країни концентрувалася на захисті територіальної цілісності і суверенітету, то з 2015 р. КНР впроваджує стратегію «активної оборони» [71], оскільки не має на меті «встановлення власної гегемонії чи розширення». Причиною «активної оборони» визначаються «провокаційні дії ряду країн та їх військова присутність на незаконно окупованих китайських островах», а це «обумовлює впровадження спецзаходів оборони національних інтересів», «приспосовування до тенденцій нової глобальної військової революції».

Мова йде про покращення «боєготовності як в традиційній, так і в нових областях безпеки», про розробку «нових бойових сили і сили підтримки», про «військову підготовку в бойових умовах», «прискорення розвитку інтелектуальних збройних сил», «покращення бойових можливостей для

спільних операцій на основі мережевої інформаційної системи». В контексті останнього положення кібербезпека отримує особливе значення і тому в 2017 р. в КНР став чинним Закон «Про кібербезпеку», який дозволяє правоохоронним органам країни заморожувати рахунки іноземних громадян і організацій, які підозрюються в саботажі державної інформаційної інфраструктури. В цьому контексті привертає увагу конфлікт США та КНР щодо заборони діяльності китайської телекомунікаційної компанії «Huawei», яку звинувачують у шпигунстві [72], та реакція з боку США: нова «Кіберстратегія США» 2018 р. від Міністерства оборони США, в якій Китай та РФ визначні як загрози національній безпеці США [73, с. 1], та «Огляд засобів контролю за деякими новими технологіями (штучним інтелектом, біотехнологіями, обчислювальними системами, системами позиціонування та навігації, аналітики даних і робототехніки)» від Міністерства торгівлі та Бюро промисловості та безпеки США [74], в якому запроваджуються можливості уряду США обмежити діяльність таких компаній як Huawei [18].

Великого значення також набуває Програма розвитку «Флоту синіх вод», що зможе проводити операції за межами власної виключної економічної зони, створення широкої мережі морських торговельних та військово-морських баз — «пунктів базування та матеріально-технічного забезпечення» в регіонах реалізації національного інтересу, а саме з метою забезпечення морських торговельних шляхів, за концепцією «Нитки перлин» [71; 12, с. 141–144]. За даними М. Покася, за сумарною водотонажністю бойових кораблів ВМС НОАК знаходиться на другому місці в світі, поступаючись лише військовому флоту США, і що головні зусилля китайських військових зосереджені на створенні «Флоту синіх вод», який може проводити операції на відстані до тисяч морських миль. Концепція «Нитка перлин», оголошена в 2013 р. в коментарях до доповіді Центральної військової ради ЦК КПК, спрямована на забезпечення створення мережі військових баз за межами національної території, що передбачає перевлаштування «пунктів тилового та матеріально-технічного забезпечення бойових кораблів та допоміжних суден з метою забезпечення безпеки морських торгових шляхів в Індійському та у західній частині Тихого океану». Так, лише в західній частині Тихого океану та в Індійському океані КНР розгортає чотири «нитки» власних морських баз, можливості яких дозволяють швартування кораблів усіх класів, включаючи авіаносці, створювати стратегічні авіаційні бази, встановлювати апаратуру радіотехнічної розвідки та інше.

Слід вказати, що чисельність військових сил КНР є найбільшою у світі — це 2 млн 35 тис. осіб. Витрати на оборону в 2001–2009 рр. зросли з 17 млрд доларів до 71 млрд доларів В 2019 р. військовий бюджет склав 177,49 млрд доларів (хоча за оцінками Стокгольмського інституту досліджень проблем миру, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) — 250 млрд доларів США) [75, с. 18].

Для порівняння слід вказати, що військовий бюджет США, за даними SIPRI, складає 658,7 млрд доларів. Отже різниця є значною, і це посилює

напругу через розуміння очевидності подальшої гонки озброєнь та конкуренції технологій глобальних суперників в найближчі роки.

Очевидність «пастки Фукидіда» в цих умовах демонструє промова віцепрезидента США М. Пенса від 4 жовтня 2018 р. щодо посилення жорсткості політики адміністрації Трампа відносно Китаю, в політиці якого переважає «конкуренція, а не співробітництво», «економічна агресія» через «викрадення американської інтелектуальної власності», «авторитарні тенденції через запровадження цензури та релігійні переслідування», «втручання у вибори в США», «зростаюча військова агресія Китаю», особливо в Південно-Китайському морі [76]. Розуміння небажання США бездієво споглядати на зростання загрози власним інтересам з боку Китаю ставить питання здатності міжнародної спільноти зупинити процес ескалації напруги мирним шляхом.

Вищепроаналізовані дані дозволяють зробити висновок, що в умовах зростання геополітичної суб'єктності Китаю з огляду на його успіхи в економічному та соціальному розвитку; диверсифікації економіки та забезпеченні високого рівня внутрішньої господарської автаркії; політиці внутрішньодержавного демографічного розселення та створенні системи контактів з діаспорою; геоекономічній політиці та забезпеченні ефективності «дипломатії боргів»; світовій «валютній» конкуренції; підвищенні рівня участі в діяльності макрорегіональних, регіональних структур та запровадженні регіональних ініціатив; діяльності соціально-культурних, «земляцьких» організацій, що забезпечують геокультурну присутність Китаю у віддалених регіонах світу; презентації мети міжнародної діяльності та в процесах самопрезентації як послідовного та стабільного суб'єкта вирішення регіональних конфліктів; інноваційно-технічному та військово-стратегічному забезпеченні як територіальної оборони, так і захисту «позатериторіального національного інтересу» — зростання всебічної конкуренції КНР та США є очевидним і безальтернативним.

Очевидним здається і те, що при наявному рівні геополітичної істерії в умовах демонстрованої анархії та розбалансованості міжнародного порядку відмова від ідей ліберальної теорії міжнародних відносин на користь ідей «наступального» реалізму сприятиме неконтрольованим формам захисних реакцій великих держав, охоплених параноєю нестримуваної агресії. Відмова від категорії «залучення» в теоретичному обґрунтуванні політичних рішень та застосування категорій «всебічного превентивного стримування» в контексті вирішення «дилеми безпеки» впливає на агресивність характеру дискурсу та обумовлює поширення найгірших прогнозів в можливостях забезпечення стабільності міжнародних відносин.

Занурення всіх гравців системи світових відносин у згубну для світового порядку «пастку Фукидіда» є фактичною реальністю глобальної зміни світового порядку в найближчі роки з використанням всього спектра можливостей, включно з військовими, для гарантування «превентивного захисту».

Проте згідно з китайським прислів'ям «останній етап подорожі позначає лише середину шляху», Китай не стане поспішати та ризикувати. Проходячи найнабезпечніший етап власного росту до 2050 року, Китай

і далі буде залишатися «відображенням США, не розбиваючи американське дзеркало», буде адаптуватися і використовувати рецепт Ден Сяопіна «переходити річку, обмацуючи камені». Щодо іншого рецепту Сяопіна — «приховувати свої можливості і триматися в тіні», — то дотримуватися його вже неможливо, але виникає потреба захищати здобуте на шляху «глобального суспільства з єдиною долею», що вимагатиме більшої жорсткості, активності.

Оцінки реальних намірів Китаю будуть залишатися суб'єктивними як стратегії «перемоги ворога його ж зброєю» та встановити новий глобальний порядок, як стратегії реставрації бінарної стійкості світового порядку чи як стратегії побудови «глобального мультицивілізаційного суспільства з єдиною долею» згідно з ліберальною версією міжнародних відносин.

Але ми не можемо дозволити собі бути оптимістичними, оскільки конфлікти відбуваються і тоді, коли їх не очікують, оскільки в їх основі анархія та обопільний страх. Об'єктивним є лише те, що у період невизначеності та підвищення нестабільності і США, і Китай несуть відповідальність за переважну частку глобальних змін. Такі країни як Україна, знаходячись на перетині ліній реалізації геостратегій таких геополітичних «важкоатлетів» як США чи Китай, безумовно, мають забезпечити внутрішнє розуміння ситуації та обрати гідну відповідь щодо вирішення «дилеми безпеки», роблячи ставку на максимальну нівеляцію агресивної риторики, пошук можливих компромісів та реалізацію національного інтересу.

Список використаної літератури

1. Rice C. Campaign 2000: Promoting the National Interest. *Foreign Affairs*. 2000. January-February.
2. U. S. — China Relations: An Affirmative Agenda, a Responsible Course. *Independent task force report* / Ed. by Carla A. Hills and Dennis C. Blair, Frank Sampson Jannuzzi. 2007. № 59. URL: https://cfrd8-files.cfr.gov/sites/default/files/report_pdf/ChinaTaskForcefinalforweb.pdf (дата звернення: 2.05.2019).
3. Swaine M. D. A Relationship Under Extreme Duress: U. S. — China Relations at a Crossroads. *The Carter Center*. 2019. 16 January. URL: <https://carnegieendowment.org/2019/01/16/relationship-under-extreme-duress-u.s.-china-relations-at-crossroads-pub-78159> (дата звернення: 03.04.2019).
4. Zhao S. American Reflections on the Engagement with China and Responses to President Xi's New Model of Major Power Relations. *Journal of Contemporary China*. 2017. № 26 (106). С. 489–503. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10670564.2017.1274814> (дата звернення: 12.05.2019).
5. Allison G. Destined for War: Can America and China escape Thucydides's Trap? Cambridge: Houghton Mifflin Harcourt, 2017. 384 p.
6. National Security Strategy of the United States of America. *Whitehouse*. 2017. 18 December. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (дата звернення: 4.05.2019).
7. Summary of the National Defense Strategy 2018. Sharpening the American Military's Competitive Edge. URL: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> (дата звернення: 12.05.2019).
8. Indo-Pacific Strategy Report: preparedness, partnerships, and promoting a networked region. *The Department of Defense*. 2019. 1 June. URL: https://media.defense.gov/2019/May/31/2002139210/-1/-1/1/DOD_INDO_PACIFIC_STRATEGY_REPORT_JUNE_2019.PDF (дата звернення: 4.06.2019).

9. D'Anieri P. Magical realism: assumptions, evidence and prescriptions in the Ukraine conflict. *Eurasian Geography and Economics*. Published online: 11 June 2019. DOI: 10.1080/15387216.2019.1627231. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15387216.2019.1627231> (дата звернення: 13.06.2019).
10. Golovics J. Contemporary Realism in Theory and Practice. The Case of the Ukrainian Crisis The Case of the Ukrainian Crisis. *Polgöri Szemle*. 2017. 13 évf. 1–3 szám. P. 362–369. DOI: 10.24307/psz.2017.0930. URL: <https://polgariszemle.hu/aktualis-szam/142-nemzetkozigazdasag-es-tarsadalom/907-contemporary-realism-in-theory-and-practice-the-case-of-the-ukrainian-crisis> (дата звернення: 13.02.2019).
11. Walt S. M. Why Arming Kiev Is a Really, Really Bad Idea. *Foreign Policy.com*. 2015. 9 February. URL: <https://foreignpolicy.com/2015/02/09/how-not-to-save-ukraine-arming-kiev-is-a-bad-idea/> (дата звернення: 6.02.2019).
12. Китай — Україна: перспективи академічного та ділового співробітництва: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 27–28 травня 2019 р. Одеса: Фенікс, 2019. 188 с.
13. Коч С. В., Узун Ю. В. Факторы роста геополитической субъектности КНР в процессах глобального изменения мирового порядка. *Китай — Україна: перспективи академічного та ділового співробітництва*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 27–28 травня 2019 р. Одеса: Фенікс, 2019. 188 с.
14. Zeneli V. Mapping China's Investments in Europe. *The Diplomat*. 2019. 14 March. URL: <https://thediplomat.com/2019/03/mapping-chinas-investments-in-europe/> (дата звернення: 09.05.2019).
15. Мокрецький А. Ч. Китайсько-українські відносини в світлі концепції «Стратегічного рівноважності». *Міжнародні відносини КНР*. 2013. № 1 (22). С. 232–253.
16. Юньлін Ч. Співробітництво нового типу. *Китай*. 2017. № 5 (139). С. 26–29.
17. Аудит зовнішньої політики: Україна — Китай: Дискусійна записка / Інститут світової політики. 2016. 61 с. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Audit-zovnishnoyi-polityky_Ukr_Kytaj_ukr_inet.pdf (дата звернення: 05.05.2019).
18. Chen D., Hu J. The Top 5 Risks for US-China Relations in 2019. *The Diplomat*. 2019. 22 January. URL: <https://thediplomat.com/2019/01/the-top-5-risks-for-us-china-relations-in-2019/> (дата звернення: 05.05.2019).
19. Brands H. America's Cold Warriors Hold the Key to Handling China. The West needs a plan like it had against the Soviet Union. *Bloomberg Opinion*. 2019. 14 January. URL: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2019-01-14/china-and-the-u-s-are-in-a-new-cold-war> (дата звернення: 07.04.2019).
20. Kaplan R. D. The Return of Marco Polo's World: War, Strategy, and American Interests in the Twenty-first Century. New York: Random House Publishing Group. 2018. 304 p.
21. Kaplan R. D. How We Would Fight China. *The Atlantic*. 2005. June. URL: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2005/06/how-we-would-fight-china/303959/> (дата звернення: 08.07.2019).
22. Kaplan R. D. A New Cold War Has Begun. *Foreign Policy*. 2019. 7 January. URL: <https://foreignpolicy.com/2019/01/07/a-new-cold-war-has-begun/> (дата звернення: 11.03.2019).
23. Tuastad D. Neo-Orientalism and the New Barbarism Thesis: Aspects of Symbolic Violence in the Middle East Conflict(s). *Third World Quarterly*. 2003. № 24 (4). P. 591–599.
24. Megoran N. Neoclassical geopolitics. *Political Geography*. 2010. № 29. P. 187–189. URL: https://www.staff.ncl.ac.uk/nick.megoran/pdf/neoclassical_geopolitics.pdf (дата звернення: 10.03.2019).
25. Blij H. De The revenge of Geography: What the Map Tells Us about Coming Conflicts and the Battle of Fate. By Robert D. Kaplan. *Geographical Review*. 2013. Vol. 103, Is. 2. P. 304–305.
26. Richardson P. 'Blue national soil' and the unwelcome return of 'classical' geopolitics *Global Change, Peace & Security*. 2015. № 27 (Is. 2). P. 229–236.
27. Katigbak J. Obama Calls on US Senate to ratify UNCLOS. *Philippine Star*. 2014. 30 May. URL: <http://www.philstar.com/headlines/2014/05/30/1329020/obama-calls-us-senate-ratify-unclos>. (дата звернення: 08.05.2019).
28. Remarks by President Trump and President Duda of the Republic of Poland Before Bilateral Meeting. *Whitehouse*. 2019. 12 June. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-state->

- ments/remarks-president-trump-president-duda-republic-poland-bilateral-meeting-2/ (дата звернення: 22.06.2019).
29. Farah D., Babineau K. Extra-regional Actors in Latin America. *The United States is not the Only Game in Town PRISM*. 2019. Vol. 8, No 1. URL: <https://cco.ndu.edu/News/Article/1767399/extra-regional-actors-in-latin-america-the-united-states-is-not-the-only-game-i/> (дата звернення: 12.07.2019).
 30. Sullivan M, Lum T. China's Engagement with Latin America and the Caribbean. *Congressional Research Service*. 2019. 11 April. URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10982.pdf> (дата звернення: 4.05.2019)
 31. Kausikan B. Asia in the Trump era: from pivot to peril? *Foreign Affairs*. 2017. № 96 (3), May–June. P. 146–53.
 32. Beeson M., Li F. What consensus? Geopolitics and policy paradigms in China and the United States. *International Affairs*. 2015. № 91 (1). P. 93–109.
 33. Zeng J. Constructing a new type of Great Power relations: the state of the debate in China (2008–2014). *British Journal of Politics and International Relations*. 2016. № 18 (2). P. 422–444.
 34. Yu Y. Can China and the United States Avoid a Full-Blown Trade War? *US-China Economic Relations: From Conflict to Solutions* / Eds. by Ha Jiming and Adam S. Posen. 2019. January. URL: <https://wita.org/wp-content/uploads/2019/01/piieChinaSolutions.pdf> (дата звернення: 03.04.2019).
 35. Bin Zh., Jingxian Z. China's Economic Transformation: Progress and Gaps. *US-China Economic Relations: From Conflict to Solutions* / Eds. by Ha Jiming and Adam S. Posen. 2019. January. P. 41–57. URL: <https://wita.org/wp-content/uploads/2019/01/piieChinaSolutions.pdf> (дата звернення: 11.04.2019).
 36. Эксперты: темпы роста ВВП Китая в 2019 году могут превысить прогноз МВФ. Тасс. 2018. 24 ноября. URL: <https://tass.ru/ekonomika/5830942> (дата звернення: 08.04.2019).
 37. China's economy is 12% smaller than official data say, study finds. *Financial Times*. 2019. 7 March. URL: <https://www.ft.com/search?q=China %E2 %80 %99s+economy+is+12 %25+smaller+than+official+data+say %2C+study+finds> (дата звернення: 12.04.2019).
 38. Хуанг Юкон. В этот раз всё будет по-другому. *Московский центр Карнеги*. 2017. 2 октября. URL: <https://carnegie.ru/2017/10/09/ru-pub-73331> (дата звернення: 01.03.2019).
 39. Doffman Z. China Is Using Facial Recognition To Track Ethnic Minorities, Even In Beijing. *Forbes*. 2019. 3 May. URL: <https://www.forbes.com/sites/zakdoffman/2019/05/03/china-new-data-breach-exposes-facial-recognition-and-ethnicity-tracking-in-beijing/#25ee205734a7> (дата звернення: 20.05.2019).
 40. Дейч Т. Л. Китай в Африке: неоколониализм или «win-win» стратегия. *Контурь глобальных трансформаций: политика, экономика, право*. 2018. Т. 11, № 5. С. 23–128.
 41. Динамика роли газа в энергобалансе Китая. *Энергетический бюлетень*. 2015. Вып. 28. URL: <http://ac.gov.ru/files/publication/a/6397.pdf> (дата звернення: 09.02.2019).
 42. UN WTO. Tourism Highlights 2018 Edition. URL: http://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2018.pdf (дата звернення: 04.05.2019).
 43. Садуорт Дж. Как в китайских тайных лагерях «перевоспитывают» мусульман-уйгуров. Расследование Би-би-си. Агенство BBC. 2018. 14 ноября. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-46019069> (дата звернення: 11.04.2019).
 44. Li X., Zhao G. Haiwai huaren xin yimin xianzhuang fenxie. *Kexue zhongguoren wang*. 2005. 30 ноября. URL: <http://www.scichi.com/new/duzhe/Article/28.html> (дата звернення: 02.02.2019).
 45. Анохина Е. С. Китайские диаспоры США и Канады и новая китайская миграция. *Вестник Томского государственного университета*. 2012. № 355. URL: <http://journals.tsu.ru/uploads/import/868/files/355–051.pdf> (дата звернення: 21.01.2019).
 46. Jian Zemin tongzhi guanqu qiaowu gongzuo de lunshu (Рассуждения Цзян Цземиня о работе с зарубежными китайцами). *Shanghai shi guiguo huaqiao lianhehui*. 1989. URL: <http://www.shanghaiql.org/renda/node7406/node7412/node7435/u1a1288802.htm> (дата звернення: 02.05.2019).
 47. Liu H. New Migrants and the Revival of Overseas Chinese Nationalism. *Journal of Contemporary China*. 2005. Vol. 14 (43). P. 291–316. URL: <https://www.researchgate.net/publica->

- tion/238399913_New_Migrants_and_the_Revival_of_Overseas_Chinese_Nationalism (дата звернення: 04.03.2019).
48. China separating Muslim children from families. *Financial Times*. 2019. 4 July. URL: <https://www.ft.com/content/e6a722d8-9ef1-11e9-9c06-a4640c9feebb> (дата звернення: 4.07.2019).
 49. Sudworth J. Chine Muslims: Xinjiang school used to separate children from families. *BBC News*. 2019. 4 July. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-48825090> (дата звернення: 04.07.2019).
 50. Китай купил государство Африки. *Народный корреспондент*. 2018. 21 сентября. URL: <https://nk.org.ua/geopolitika/kitay-kupil-gosudarstvo-v-afrike-162755> (дата звернення: 21.09.2018).
 51. Remarks by National Security Advisor Ambassador John R. Bolton on the The Trump Administration's New Africa Strategy. *Whitehouse*. 2018. 13 December. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-national-security-advisor-ambassador-john-r-bolton-trump-administrations-new-africa-strategy/> (дата звернення: 02.02.2019).
 52. 2016 Report to Congress On China's WTO Compliance. *United States Trade Representative*. 2017. January. URL: <https://ustr.gov/sites/default/files/2016-China-Report-to-Congress.pdf> (дата звернення: 18.03.2019).
 53. Meredith S., Chwartz B. George Soros says the US and China are in a cold war that 'threatens to turn into a hot one. *CNBC*. 2019. 24 January. URL: <https://www.cnbc.com/2019/01/24/george-soros-us-and-china-are-in-cold-war-that-threatens-to-turn-into-a-hot-one.html?&qsearchterm=American%20billionaire%20George%20Soros%20said%20at%20the%20World%20Economic%20Forum%20in%20Davos%20that%20the> (дата звернення: 03.02.2019).
 54. Против доллара. Как в мире началась валютная война. *Корреспондент.biz*. 2018. 31 августа. URL: <https://korrespondent.net/business/economics/4006245-protyv-dollar-kak-v-myre-nachalas-valuitnaia-voina> (дата звернення: 04.09.2018).
 55. Катасонов В. Юань на мировой валютном рынке. *Русская народная линия*. 2018. 13 марта. URL: http://ruskline.ru/opp/2018/mart/13/yuan_na_mirovom_valyutnom_rynke/ (дата звернення: 11.04.2019).
 56. Luft G. The anti-dollar awakening could be ruder and sooner than most economists predict. *CNBC*. 2018. 27 August. URL: <https://www.cnbc.com/2018/08/27/the-anti-dollar-awakening-could-be-ruder-and-sooner-than-most-economists-predict.html?&qsearchterm=Gal%20Luft> (дата звернення: 11.04.2019).
 57. Турция хочет рассчитываться с Украиной в национальной валюте. *Корреспондент*. 2018. 11 августа. URL: <https://korrespondent.net/business/economics/3999657-turtsiya-khochet-rasschytyvatsia-s-ukrainoi-v-natsvaluite> (дата звернення: 12.08.2018).
 58. Michaels D. Poland Urges NATO Allies to Coordinate Against China Cybersecurity Challenges. *The Wall Street Journal*. 2019. 13 January. URL: <https://www.wsj.com/articles/poland-urges-nato-allies-to-coordinate-against-china-security-challenges-11547408570> (дата звернення: 13.02.2019).
 59. Joint statement of the 21st EU-China summit Bruxelles. Delegation of the European Union to China. 2019. 10 April. URL: https://eeas.europa.eu/delegations/china_en/60836/Joint%20statement%20of%20the%2021st%20EU-China%20summit (дата звернення: 29.05.2019).
 60. Китай намерен «обвить» Африку восемью инициативами по всем фронтам. Информационное агентство Regnum. 2018. 4 сентября. URL: <https://regnum.ru/news/2474942.html> (дата звернення: 30.05.2019).
 61. China Global Investment Tracker. URL: <http://www.aei.org/china-global-investment-tracker/> (дата звернення: 08.06.2019).
 62. China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean. *USC US- China Institute*. 2009. 20 April. URL: <https://china.usc.edu/chinas-policy-paper-latin-america-and-caribbean> (дата звернення: 03.05.2019).
 63. Девять стран Латинской Америки подписали с Китаем соглашение о совместном строительстве «Пояса и пути». Агентство Синьхуа. 2018. 9 ноября. URL: <https://rus.yidaiyilu.gov.cn/news/focus/65743.htm> (дата звернення: 08.06.2019).
 64. Cambero F., Sherwood D. China invites Latin America to take part in One Belt, One Road. *Reuters*. 2018. 22 January. URL: <https://www.reuters.com/article/us-chile-china/china-invites-latin-america-to-take-part-in-one-belt-one-road-idUSKBN1FB2CN> (дата звернення: 12.06.2019).

65. Копышев В. Н., Кобзева М. А. Политика Китая в Арктике: традиция и современность. *Сравнительная политика и геополитика*. 2017. Т. 8, № 1. С. 77–92.
66. Балакин В. И. Стратегия Китая в Арктике и Антарктике. *Китай в мировой и региональной политике. История и современность*. 2012. Вып. 17, т. 17. С. 227–241.
67. Гао Т. Российско-китайское сотрудничество по созданию Арктического синего экономического коридора: проблемы и перспективы. *Общество: политика, экономика, право*. 2018. Вып. 3. С. 15–20.
68. Cook S. The Implications for Democracy of China's Globalizing. Media Influence. *Special reports. Freedom and the Media 2019: A Downward Spiral*. URL: <https://freedomhouse.org/report/freedom-media/freedom-media-2019>. (дата звернення: 12.06.2019).
69. Report. *China's Pursuit of a New World Media Order. Reporters Without Borders (RSF)*. 2019. 25 March. URL: https://rsf.org/sites/default/files/en_rapport_chine_web_final.pdf (дата звернення: 12.05.2019).
70. Tyson A. S. China is ramping up its media abroad — and not just in Chinese. *The Cristian Science Monitor*. 2019. 3 July. URL: <https://www.csmonitor.com/World/Asia-Pacific/2019/0703/China-is-ramping-up-its-media-abroad-and-not-just-in-Chinese> (дата звернення: 10.06.2019).
71. Xi Jinping speech at the 19th National Congress of the Communist Party of China. *Voltaire Network*. Beijing (China). 2017. 18 October. URL: <https://www.voltairenet.org/article198700.html> (дата звернення: 22.05.2019).
72. Lawder D., Blanchard B. Worries of longer, costlier U. S. — China trade war hits markets. *Reuters*. 2019. 20 May. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-trade-china/us-china-bicker-over-extravagant-expectations-on-trade-deal-idUSKCN1SQ0XQ> (дата звернення: 28.05.2019).
73. Cyber Strategy 2018. *Department of Defense*. URL: https://media.defense.gov/2018/Sep/18/2002041658/1/1/1/CYBER_STRATEGY_SUMMARY_FINAL.PDF (дата звернення: 12.06.2019).
74. Review of Controls for Certain Emerging Technologies A Proposed Rule by the Industry and Security Bureau on 19 November 2018. The Bureau of Industry and Security (BIS). URL: <https://www.federalregister.gov/documents/2018/11/19/2018-25221/review-of-controls-for-certain-emerging-technologies> (дата звернення: 12.06.2019).
75. Military expenditure by country, in constant (2017). 1988–2018. *SIPRI Military Expenditure Database*. 2019. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/Data_%20for_%20all_%20countries_%20from_%201988_%E2%80%93%20in_%20constant_%20%282017_%29_%20USD_%20%28pdf_%29.pdf (дата звернення: 12.06.2019).
76. Remarks by Vice President M. Pence on the Administration's Policy Toward China. *Whitehouse*. 2018. 4 October. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-administrations-policy-toward-china/> (дата звернення: 11.06.2018).

References

1. Rice, Condoleezza. «Campaign 2000: Promoting the National Interest. *Foreign Affairs*.» January–February (2000).
2. «U. S. — China Relations: An Affirmative Agenda, A Responsible Course.» In *Independent task force report*. Ed. by Carla A. Hills and Dennis C. Blair, Frank Sampson Jannuzi. 59 (2007). Accessed May 2, 2019. https://cfrd8-files.cfr.org/sites/default/files/report_pdf/ChinaTaskForcefinalforweb.pdf
3. Swaine, Mickael. «A Relationship Under Extreme Duress: U. S. — China Relations at a Crossroads.» *The Carter Center*. January 16, 2019. Accessed April 2, 2019. <https://carnegieendowment.org/2019/01/16/relationship-under-extreme-duress-u.s.-china-relations-at-crossroads-pub-78159>
4. Zhao, Suisheng. «American Reflections on the Engagement with China and Responses to President Xi's New Model of Major Power Relations.» *Journal of Contemporary China*. 26(106) (2017): 489–503. Accessed May 12, 2019. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10670564.2017.1274814>
5. Allison, Graham. «Destined for Warcan America and China escape Thucydides's Trap?» Cambridge: Houghton Mifflin Harcourt, 2017.

6. National Security Strategy of the United States of America. *Whitehouse*. December 18, 2017. Accessed May 04, 2019. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>
7. Summary of the National Defense Strategy 2018. Sharpening the American Military's Competitive Edge. Accessed May 12, 2019. <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>
8. Indo-Pacific Strategy Report: preparedness, partnerships, and promoting a networked region. *The Department of Defense*. June 1, 2019. Accessed June 04, 2019. https://media.defense.gov/2019/May/31/2002139210/-1/-1/1/DOD_INDO_PACIFIC_STRATEGY_REPORT_JUNE_2019.PDF
9. D'Anieri, Paul. «Magical realism: assumptions, evidence and prescriptions in the Ukraine conflict.» *Eurasian Geography and Economics*. Published online: June 11, 2019. Accessed June 13, 2019. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15387216.2019.1627231>
10. Golovics, Jyzsef. «Contemporary Realism in Theory and Practice. The Case of the Ukrainian Crisis The Case of the Ukrainian Crisis.» *Polgőri Szemle*. 13 (1–3) (2017): 362–69. Accessed February 13, 2019. <https://polgariszemle.hu/aktualis-szam/142-nemzetkozi-gazdasag-es-tarsadalom/907-contemporary-realism-in-theory-and-practice-the-case-of-the-ukrainian-crisis>
11. Walt, Stephen M. «Why Arming Kiev Is a Really, Really Bad Idea.» *Foreign Policy.com*. February 9, 2015. Accessed February 06, 2019. <https://foreignpolicy.com/2015/02/09/how-not-to-save-ukraine-arming-kiev-is-a-bad-idea/>
12. Kytai-Ukraina: perspektyvy akademichnoho ta dilovoho spivrobitnytstva. Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. 27–28 travnia 2019 r. Odesa: Feniks, 2019. 188 c.
13. Koch, Svetlana and Yullia Uzun. Faktori rosta heopolytycheskoi sub'ektnosti KNR v protsesakh hlobalnoho yzmenenya myrovoho poriadka. V *Kytai-Ukraina: perspektyvy akademichnoho ta dilovoho spivrobitnytstva. Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. 27–28 travnia 2019 r. Odesa: Feniks, 2019.
14. Zeneli, Valbona «Mapping China's Investments in Europe.» *The Diplomat*. March 14, 2019. Accessed May 14, 2019. <https://thediplomat.com/2019/03/mapping-chinas-investments-in-europe/>
15. Mokretskij, Aleksandr. «Kitajsko-ukrainskie otnosheniya v svete kontseptsii «Strategicheskogo ravnovesiya». *Mezhdunarodnye otnosheniya KNR*. 1 (22) (2013): 232–253.
16. CHzhan, YUn'lin'. «Sotrudnichestvo novogo tipa.» *Kitaj. Ezhemesyachnyj zhurnal*. 5(39) (2017): 26–29.
17. Audyt zovnishnoi polityky: Ukraina — Kytai: Dyskusiina zapyska. *Instytut svitovoi polityky*. 2016. Accessed May 05, 2019. http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Audyt-zovnishnoyipolityky_Ukr_Kytajukr_inet.pdf
18. Chen, Dingding and Hu, Junyang. «The Top 5 Risks for US-China Relations in 2019.» *The Diplomat*. January 22, 2019. Accessed May 05, 2019. <https://thediplomat.com/2019/01/the-top-5-risks-for-us-china-relations-in-2019/>
19. Brands, Hal. «America's Cold Warriors Hold the Key to Handling China. The West needs a plan like it had against the Soviet Union.» *Bloomberg Opinion*. January 14, 2019. Accessed April 04, 2019. <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2019-01-14/china-and-the-us-are-in-a-new-cold-war>
20. Kaplan, Robert D. *The Return of Marco Polo's World: War, Strategy, and American Interests in the Twenty-first Century*. New York : Random House Publishing Group.
21. Kaplan, Robert D. «How We Would Fight China.» *The Atlantic*. June, 2005. Accessed July 08, 2019. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2005/06/how-we-would-fight-china/303959/>
22. Kaplan, Robert D. «A New Cold War Has Begun.» *Foreign Policy*. January 7, 2019. Accessed March 11, 2019. <https://foreignpolicy.com/2019/01/07/a-new-cold-war-has-begun/>
23. Tuastad, Dag. «Neo-Orientalism and the New Barbarism Thesis: Aspects of Symbolic Violence in the Middle East Conflict(s).» *Third World Quarterly*. 24 (4) (2004): 591–99.
24. Megoran, Nick. «Neoclassical geopolitics.» *Political Geography*. 29 (2010): 187–89. Accessed March 10, 2019. https://www.staff.ncl.ac.uk/nick.megoran/pdf/neoclassical_geopolitics.pdf
25. Blij, Harm De. «The revenge of Geography: What the Map Tells Us about Coming Conflicts and the Battle of Fate. By Robert D. Kaplan.» *Geographical Review*. 103 (2) (2013): 304–5.
26. Richardson, Paul «Blue national soil' and the unwelcome return of 'classical' geopolitics». *Global Change, Peace & Security*. 27 (2) (2015): 229–36.

27. Katigbak, Jose. «Obama Calls on US Senate to ratify UNCLOS.» *Philippine Star*. May 30, 2014. Accessed May 08, 2019. <http://www.philstar.com/headlines/2014/05/30/1329020/obama-calls-us-senate-ratify-unclos>.
28. Remarks by President Trump and President Duda of the Republic of Poland Before Bilateral Meeting. *Whitehouse*. June 12, 2019. Accessed June 22, 2019. <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-president-duda-republic-poland-bilateral-meeting-2/>
29. Farah, Douglas and Kathryn Babineau. «Extra-regional Actors in Latin America: The United States is not the Only Game in Town.» *PRISM*. 8 (1) (2019). Accessed July 12, 2019. <https://cco.ndu.edu/News/Article/1767399/extra-regional-actors-in-latin-america-the-united-states-is-not-the-only-game-i/>
30. Sullivan Mark P. and Tomas Lum. «China's Engagement with Latin America and the Caribbean.» *Congressional Research Service*. April 11, 2019. Accessed May 4, 2019. <https://fas.org/sgp/crs/row/IF10982.pdf>
31. Kausikan, Bilahari. «Asia in the Trump era: from pivot to peril?» *Foreign Affairs*. 96 (3, May–June) (2017): 146–53.
32. Beeson, Mark and Fudian Li. «What consensus? Geopolitics and policy paradigms in China and the United States.» *International Affairs*. 91 (1) (2015): 93–109.
33. Zeng, Jinghan. «Constructing a new type of Great Power relations: the state of the debate in China (2008–2014).» *British Journal of Politics and International Relations*. 18 (2) (2016): 422–444.
34. Yu, Yongding. Can China and the United States Avoid a Full-Blown Trade War? In *US-China Economic Relations: From Conflict to Solutions*. Eds. by Ha Jiming and Adam S. Posen. January, 2019 Accessed April 3, 2019. <https://wita.org/wp-content/uploads/2019/01/piieChinaSolutions.pdf>
35. Zhang, Bin and Zou Jingxian. China's Economic Transformation: Progress and Gaps. In *US-China Economic Relations: From Conflict to Solutions*. Eds. by Ha Jiming and Adam S. Posen. January 2019. P. 41–57. Accessed April 11, 2019. <https://wita.org/wp-content/uploads/2019/01/piieChinaSolutions.pdf>
36. EHksperty: tempy rosta VVP Kitaya v 2019 godu mogut prevysit' prognoz MVF. *TACC*. Noyabr' 24, 2018. Accessed April 12, 2019. <https://tass.ru/ekonomika/5830942>
37. China's economy is 12 % smaller than official data say, study finds. *Financial Times*. March 7, 2019. Accessed April 12, 2019. <https://www.ft.com/search?q=China %E2 %80 %99s+economy+is+12%25+smaller+than+official+data+say %2C+study+finds>
38. Huang, Yukon. «V ehtot raz vsyo budet po-drugomu.» *Moskovskij tsentr Karnegi*. Oktyabr' 2, 2017. Accessed March 1, 2019. <https://carnegie.ru/2017/10/09/ru-pub-73331>
39. Doffman, Zak. «China Is Using Facial Recognition To Track Ethnic Minorities, Even In Beijing.» *Forbes*. 3 May 2019. Accessed May 20, 2019. <https://www.forbes.com/sites/zakdoffman/2019/05/03/china-new-data-breach-exposes-facial-recognition-and-ethnicity-tracking-in-beijing/#25ee205734a7>
40. Dejch, Tat'yana. «Kitaj v Afrike: neokolonializm ili «win-win» strategiya. *Kontury global'nykh transformatsij: politika, ehkonomika, pravo*. 11 (5) (2018): 123–128.
41. «Динамика роли газа в энергобалансе Китая.» *Энергетический бюллетень*. 28 (2015). Accessed February 9, 2019. <http://ac.gov.ru/files/publication/a/6397.pdf>
42. UN WTO. Tourism Highlights 2018 Edition. Accessed May 4, 2019. http://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2018.pdf
43. Saduort, Dzhon. Kak v kitajskikh tajnykh lageryakh «perevospityvayut» musul'man-ujurov. *Rassledovanie Bi-bi-si*. Agenstvo BBC. Noyabrya 14, 2018. Accessed April 11, 2019. <https://www.bbc.com/russian/features-46019069>
44. Li, Xingwen and Guanghui Zhao. «Hawaii huaren xin yimin xianzhuang fenxie.» *Kexue zhongguoren wang*. 30 Ноября 2005. Accessed February 2, 2019. <http://www.scichi.com/new/duzhe/Article/28.html>
45. Anokhina, Elena. «Kitajskie diaspory SSHA i Kanady i novaya kitajskaya migratsiya.» *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*. 355(2012). Accessed January 21, 2019. <http://journals.tsu.ru/uploads/import/868/files/355-051.pdf>
46. Jian Zemin tongzhi guanyu qiaowu gongzuo de lunshu. *Shanghai shi guiguo huaqiao lianhehui*. 1989. Accessed May 2, 2019. <http://www.shanghaiql.org/renda/node7406/node7435/u1a1288802.htm>

47. Liu, Hong. «New Migrants and the Revival of Overseas Chinese Nationalism.» *Journal of Contemporary China*. 14 (43) (2005): 291–316. Accessed March 4, 2019. https://www.researchgate.net/publication/238399913_New_Migrants_and_the_Revival_of_Overseas_Chinese_Nationalism
48. China separating Muslim children from families. *Financial Times*. July 4, 2019. Accessed July 4, 2019. <https://www.ft.com/content/e6a722d8-9ef1-11e9-9c06-a4640c9feebb>
49. Sudworth, John. Chine Muslims: Xinjiang school used to separate children from families. *BBC News*. July 4, 2019. Accessed July 4, 2019. <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-48825090>
50. Kitaj kupil gosudarstvo Afriki. *Narodnyj Korespondent*. Centyabrya 21, 2018 г. Accessed September 21, 2018. <https://nk.org.ua/geopolitika/kitaj-kupil-gosudarstvo-v-afrike-162755>
51. Remarks by National Security Advisor Ambassador John R. Bolton on the The Trump Administration's New Africa Strategy. *Whitehouse*. December 13, 2018. Accessed February 2, 2019. <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-national-security-advisor-ambassador-john-r-bolton-trump-administrations-new-africa-strategy/>
52. 2016 Report to Congress On China's WTO Compliance. *United States Trade Representative*. January 2017. Accessed March 18, 2019. <https://ustr.gov/sites/default/files/2016-China-Report-to-Congress.pdf>
53. Meredith, Sam and Brian Chwartz. «George Soros says the US and China are in a cold war that 'threatens to turn into a hot one.» *CNBC*. 24 January 2019. Accessed February 3, 2019. [https://www.cnbc.com/2019/01/24/george-soros-us-and-china-are-in-cold-war-that-threatens-to-turn-into-a-hot-one.html?&qsearchterm=George %20Soros %20says %20the %20US %20and %20China %20are %20in %20a](https://www.cnbc.com/2019/01/24/george-soros-us-and-china-are-in-cold-war-that-threatens-to-turn-into-a-hot-one.html?&qsearchterm=George%20Soros%20says%20the%20US%20and%20China%20are%20in%20a)
54. Protiv dollara. Kak v mire nachalas' valyutnaya vojna. *Korrespondent.biz*. Avgust 31, 2018. Accessed September 4, 2018. <https://korrespondent.net/business/economics/4006245-protyv-dollar-kak-v-myre-nachalas-valuitnaia-voyna>
55. Katasonov, Vladimir. «YUan' na mirovoj valyutnom rynke.» *Russkaya narodna liniya*. Mart 13, 2018. Accessed April 11, 2019. http://ruskline.ru/opp/2018/mart/13/yuan_na_mirovom_valyutnom_rynke/
56. Luft, Gal. «The anti-dollar awakening could be ruder and sooner than most economists predict.» *CNBC*. 27 August 2018. Accessed April 11, 2019. [https://www.cnbc.com/2018/08/27/the-anti-dollar-awakening-could-be-ruder-and-sooner-than-most-economists-predict.html?&qsearchterm=Gal %20Luft](https://www.cnbc.com/2018/08/27/the-anti-dollar-awakening-could-be-ruder-and-sooner-than-most-economists-predict.html?&qsearchterm=Gal%20Luft)
57. Turtsiya khochet rasschityvat'sya s Ukrainoj v natsional'noj valyute. *Korrespondent*. Avgust 11, 2018. Accessed August 12, 2018. <https://korrespondent.net/business/economics/3999657-turtsiya-khochet-rasschytyvatsia-s-ukraynoi-v-natsvaluite>
58. Michaels, Daniel. «Poland Urges NATO Allies to Coordinate Against China Cybersecurity Challenges.» *The Wall Street Journal*. 13 January 2019. Accessed February 13, 2019. <https://www.wsj.com/articles/poland-urges-nato-allies-to-coordinate-against-china-security-challenges-11547408570>
59. Joint statement of the 21st EU-China summit Bruxelles. Delegation of the European Union to China. April 10, 2019. Accessed May 29, 2019. [https://eeas.europa.eu/delegations/china_en/60836/Joint %20statement %20of %20the %2021st %20EU-China %20summit](https://eeas.europa.eu/delegations/china_en/60836/Joint%20statement%20of%20the%2021st%20EU-China%20summit)
60. Kitaj nameren «obvit'» Afriku vosem'yu initsiativami po vsem frontam. *Informatsionnoe agentstvo Regnum*. Centyabr' 4, 2018. Accessed May 30, 2019. <https://regnum.ru/news/2474942.html>
61. China Global Investment Tracker. Accessed May 30, 2019. <http://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>
62. China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean. *USC US- China Institute*. April 20, 2009. Accessed May 3, 2019. <https://china.usc.edu/chinas-policy-paper-latin-america-and-caribbean>
63. Devyat' stran Latinskoj Ameriki podpisali s Kitaem soglasenie o sovместnom stroitel'stve «Poyasa i puti». *Agentstvo Sin'khua*. Noyabr' 9, 2018. Accessed June 8, 2019. <https://rus.yidaiyilu.gov.cn/ne/focus/65743.htm>
64. Cambero, Fabian and Dave Sherwood. «China invites Latin America to take part in One Belt, One Road.» *Reuters*. January 22, 2018. Accessed June 12, 2019. <https://www.reuters.com/article/us-chile-china/china-invites-latin-america-to-take-part-in-one-belt-one-road-idUSKBN1FB2CN>

65. Konyshhev, Vladimir i Mariya Kobzeva. «Politika Kitaya v Arktike: traditsiya i sovremenost'». *Sravnitel'naya politika i geopolitika*. 8 (1) (2017): 77–92.
66. Balakin, Viktor. «Strategiya Kitaya v Arktike i Antarktike. Kitaj v mirovoj i regional'noj politike.» *Istoriya i sovremennost'*. 17 (2012): 227–241.
67. Gao, Tya'n'min. «Rossijsko-kitajskoe sotrudnichestvo po sozdaniyu Arkticheskogo sinego ehkonomicheskogo koridora: problemy i perspektivy.» *Obshchestvo: politika, ehkonomika, pravo*. 3 (2018) :15–20.
68. Cook, Sarah. The Implications for Democracy of China's Globalizing. Media Influence. In *Special reports. Freedom and the Media 2019 : A Downward Spiral*. Accessed June 12, 2019. <https://freedomhouse.org/report/freedom-media/freedom-media-2019>.
69. Report. *China's Pursuit of a New World Media Order. Reporters Without Borders (RSF)*. March 25, 2019. Accessed May 12, 2019. https://rsf.org/sites/default/files/en_rapport_chine_web_final.pdf
70. Tyson, Ann S. «China is ramping up its media abroad — and not just in Chinese.» *The Cristian Science. Monitor*. July 3, 2019. Accessed June 10, 2019. <https://www.csmonitor.com/World/Asia-Pacific/2019/0703/China-is-ramping-up-its-media-abroad-and-not-just-in-Chinese>
71. Xi Jinping speech at the 19th National Congress of the Communist Party of China. *Voltaire Network*. Beijing (China). October 18, 2017. Accessed May 22, 2019. <https://www.voltairenet.org/article198700.html>
72. Lawder, David and Ben Blanchard. «Worries of longer, costlier U. S. — China trade war hits markets.» *Reuters*. May 20, 2019. Accessed May 28, 2019. <https://www.reuters.com/article/us-usa-trade-china/us-china-bicker-over-extravagant-expectations-on-trade-deal-idUSKCN1SQ0XQ>
73. Cyber Strategy 2018. *Department of Defense*. Accessed June 12, 2019. https://media.defense.gov/2018/Sep/18/2002041658/-1/-1/1/CYBER_STRATEGY_SUMMARY_FINAL.PDF
74. Review of Controls for Certain Emerging Technologies A Proposed Rule by the Industry and Security Bureau on November 19, 2018. *The Bureau of Industry and Security (BIS)* Accessed June 12, 2019. <https://www.federalregister.gov/documents/2018/11/19/2018-25221/review-of-controls-for-certain-emerging-technologies>
75. Military expenditure by country, in constant (2017). 1988–2018. *SIPRI Military Expenditure Database. 2019*. Accessed June 7, 2019. [https://www.sipri.org/sites/default/files/Data %20for %20all %20countries %20from %201988 %E2 %80 %932018 %20in %20 constant %20 %282017 %29 %20USD %20 %28pdf %29.pdf](https://www.sipri.org/sites/default/files/Data%20for%20all%20countries%20from%201988%E2%80%932018%20in%20constant%20%282017%29%20USD%20%28pdf%29.pdf)
76. Remarks by Vice President M. Pence on the Administration's Policy Toward China. *Whitehouse*. October 4, 2018. Accessed June 11, 2018. <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-administrations-policy-toward-china/>

Стаття надійшла до редакції 14.07.2019

Узун Ю. В.

кафедра истории и мировой политики ОНУ им. И. И. Мечникова
к.37, Французский бул., 24/26, г. Одесса, 65058, Украина

(НЕ)СКРОМНЫЕ ОБЪЯТИЯ КИТАЯ: ФАКТОРЫ РОСТА ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЙ СУБЪЕКТНОСТИ КНР И ПРИЗНАКИ ГЛОБАЛЬНОГО КРИЗИСА МИРОВОГО ПОРЯДКА

Резюме

В статье рассматриваются тенденции глобального изменения мирового порядка в контексте анализа геостратегических возможностей КНР. За основу берется факт ослабления монополярного устройства и кризис системы международных отношений. Целью исследования является оценка рисков глобального изменения мирового порядка в условиях роста конкуренции КНР и США, усиления торгово-финансового экспансионизма Китая и результативности проводимой им «дипломатии долгов». Значим вопрос последствий изменения стратегии двусторонних отношений КНР и США из-за замены идей либеральной теории международных отношений на идеи, характерные теории «наступательного» реализма (неореализма). В статье рассматривается дискурс, касающийся оценки перспектив преодоления «ловушки Фукидида» в сложившейся системе двусторонних отношений США и КНР. В качестве выводов предлагается признание эффективности роста геополитической субъектности Китая, учитывая его успехи в экономическом и социальном развитии; политике демографического расселения и диаспоральной политике; геоэкономической политике; мировой «валютной» конкуренции; внедрении региональных инициатив; деятельности социально-культурных, «земляческих» организаций, обеспечивающих геокультурное присутствие Китая в отдаленных регионах мира; инновационно-техническом и военно-стратегическом обеспечении защиты национального интереса. Указывается, что в условиях разбалансированности международного порядка отказ от идей либеральной теории международных отношений в пользу идей «наступательного» реализма способствует погружению игроков системы мировых отношений в губительную для мирового порядка «ловушку Фукидида» и неконтролируемые формы защитных реакций крупных государств. Тем не менее, в процессе наиболее опасного, с точки зрения открытой конкуренции, этапа пути до 2050 года Китай будет продолжать аккуратно преодолевать конфронтацию и настойчивее заключать в свои «объятия» регионы, создавая «глобальное общество с единой судьбой». Субъективные оценки намерений Китая будут оставаться предметом дискурса в ближайшие годы. Объективный процесс формирования нового мирового порядка будет определяться качеством двусторонних отношений и ответственностью обоих игроков.

Ключевые слова: геополитика, геостратегия, КНР, США, международные отношения.

Uzun Y. V.

Department of History and World Politics, Odessa I. I. Mechnikov National University, r. 37, French Bul., 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

**(NOT)HUMBLE HUGS OF CHINA: GROWTH FACTORS
OF THE GEOPOLITICAL SUBJECTIVITY OF THE PEOPLE'S
REPUBLIC OF CHINA AND THE SIGNS OF THE GLOBAL CRISIS
OF THE WORLD ORDER**

Summary

The article considers the trends of global change in the world order in the context of analyzing the processes of transformation of the geostrategic capabilities of the People's Republic of China. The basis is the fact of the weakening of the monopolar system and the crisis of the system of international relations. The aim of the study is to assess the risks of global change in the world order in the face of growing competition in the PRC and the United States, strengthening China's trade and financial expansionism and the effectiveness of its «debt diplomacy». The question of the consequences of a change in the strategy of bilateral relations between China and the United States due to the replacement of popular ideas of the liberal theory of international relations with ideas and theories of «offensive» realism (neorealism) is also significant. The article discusses contemporary discourse regarding the assessment of the prospects for overcoming the «trap of Thucydides» in the current system of bilateral relations between the United States and China. As conclusions, the recognition of the growth efficiency of China's geopolitical subjectivity is suggested, given its success in: economic and social development; the policy of demographic resettlement and the creation of a system of contacts with the diaspora; geo-economic policy; world «currency» competition; implementation of regional initiatives; activities of socio-cultural, «compatriot» organizations that provide China's geo-cultural presence in remote regions of the world; innovation-technical and military-strategic ensuring the protection of national interest. It is stated that in the context of the imbalance of the international order, the abandonment of the ideas of the liberal theory of international relations in favor of the ideas of «offensive» realism immerses the players of the system of world relations into the «Fukidida trap» that is detrimental to the world order and the uncontrolled forms of defensive reactions of large states. Nevertheless, in the process of the most dangerous, from the point of view of open competition, stage of the path until 2050, China will continue to carefully overcome confrontation, and persistently embrace the regions, creating a «global society with one destiny». Subjective assessments of China's intentions will remain the subject of discourse in the coming years. The objective process of forming a new world order will be determined by the quality of bilateral relations and the responsibility of both players.

Key words: geopolitics, geo-strategy, PRC, USA, international relations.